

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXV.

ŠTEV. 1.

JANUAR 1915

Vsebina januarskega zvezka:

1. Oton Župancič: <i>Intermezzo. — Otroci molijo</i>	1
2. Josip Kostanjevec: <i>Na solnčnih tleh.</i> (Dalje prihodnjič.)	4
3. Fran Albrecht: <i>Izobčenka</i>	15
4. L. Pintar: <i>O krajnih imenih.</i> XIX.	24
5. Milan Pugelj: <i>Na jezo</i>	32
6. Vojeslav Molè: <i>Zdravica</i>	40
7. Književna poročila	41
Dr. J. Glonar: <i>Domoznanstveni pouk v ljudski šoli. Sestavila Eliza Kukovec.</i> — Dr. Fr. Ilešič: <i>„Društvo sv. Jeronima“.</i>	
8. Naše revije	44
Dr. Gv. Sajovic: <i>Lovec. List za lov in ribarstvo.</i>	
9. Nekrolog	46
Fr. Kobal: † <i>Anton Verovšek.</i>	

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
četrť leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflcova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Oton Župančič:

Intermezzo.

Jerala! Težko mi je pravzaprav s teboj:
saj nisi nikak upesnitve vreden heroj!
Ko nama profesor raztrgal zeleni bo lovor,
kako bom dajal račun, odkod jemal odgovor?
Arhivi molčijo kot ribe — kedo te dokaže,
da si bil in da si in da moja pesem ne laže?

Je Krim? — Krim je. — Triglav? — Pa še kako!
Je Janez Iblančič? — Ni dvoma, pod Dobro goro
mu hiša stoji, v dva stropa, s hodnikom rezljanim,
koruza oličkana sveti se kakor zlato,
podroblja mu skodljasto streho s kontrastom izbranim
ter kliče zaman: „Prid' lês, zidar, po slog!“ . . .
Iblančič je. A midvá? . . . Sva se v kleti Potratovi zbrala,
to tretji poliček, Bog živi! — A kje si, Jerala?

Jerala, kje si? — Povesil glavo je poet,
mrmral je v brke: „Nerazumljiv mi je svet.
Kar Bógu v slavo po zemlji leze in grede,
od slona do mravlje, od palme do drobne resede,
vse je in vse se lahko izpriča z dokazi,
da žije in bije . . . vsak lenart z diplomo lazi
po svetu, in kdor ga le vidi, za hip ne podvomi
o koži njegovi oslovski — se pravi: diplomí.
Vse v mavrice čaróбно žareče spleteno,
vse v doremife skrivnostno zveneče vglášeno:
vsak urh svoj basek, vsak muren goslice svoje,
na svojo vejo vsaka sapica poje,
ob svoj kremenček valček vsak brenklja,
kresnica sleherna svojo lučko ima,
iz majnika v junij si varno sveti ž njo . . .
Naravnost —“

„A ti? Ne blodiš kot slepec z lučjo svojó?
Kako potoglav tvoj korak, kako majáv tvoj šator,
nad čvrstim stvarstvom klaverni triumfator!“

Kdo mi je prestrigel besedo? Kaj nisva tu sama?
Kot plamen neviden je tretji vstal med nama,
z gorečim jezikom nad mizo je sukljal
in sikal in zbadal in z ognjem pikal in klal . . .

„Ti hočeš biti Bogu drug, sam stvarnik?
Zalezi, skrij se, modrijan suhoparnik!
Bog ni rododelec, Bog — Oče-Mati — rodil
je svetove, iz polnega srca jih je izlil,
krog sebe razgrnil jih v neverjetni ogromnosti,
a je vanje verjel, že ko pomislil nanje,
kajti misli njegove, to niso puhle sanje,
vse v hipu stoji pred njim v določni nedvomnosti;
naj bi bil v svoji veri le količkaj pocencál,
takoj bi mu bil ves svet spet v kaos razpal.
V brezkončnost grmeče reke rimskih cest
so gnale s seboj usodo bodočih rodov,
in mlini so mleli meso in kosti sinov
njegovih — in ni ga zapekla očetovska vest.
Moj dragi, to ti je umetnik širokih potez,
izravnanih tehtnic in zamotanih zvez:
brezčutno mirnó
iz trikotnika gleda vedno odprto oko
pod seboj svetóv mušičji ples —
ve sam, zakaj in čemu in doklej vse to?
Kdor vstvarja, moj dragi, ta govori iz viharja,
z nameni, z moralo in srečo se nič ne ukvarja,
on trga in lomi in reže in gnete snovi —
kaj to, če kdaj med prsti mu kaj zaječi!
On pije navdušenje iz ognjenih čaš,
zato je resnica, vidva pa oba sta laž!“

Nič več . . . In z drugom molče sva stopila na cesto:
kot nakopičen mrak je strmelo mesto,
pogovor poznih ur je šel preko streh,
ščip pregel je mrežo srebrno po valeh;

tam spodaj voda med tesnimi bregi klokoče,
in v moji duši je vse razbolelo, vse joče.

Pa spet — kot da nisva med mrakovi sama,
kot šlo bi spremstvo nevidnih bratov z nama,
kot da je krog naju nemirno plapolanje
in pridušeno, podmolklo šepetanje;
brezupna tožba in vzdih
plamenov prezgodaj mrtvih
in onemoglo hrepenenje
in pošvigavanje v luč in v življenje:
vse bratje iz grobóv, vsak plamen-cvet,
od naju ločen, v tajnostne kroge zajet,
napol v življenje, v smrt napol zaklet.
Dva, tri sem med njimi spoznal — kako so to begali,
z rokami-plameni za nama segali! . . .

Tedaj sem prijatelja strmega z rôko pristavil:
„Jerala je! Poglej jih — vse te je podavil . . .“

Oton Župančič:

Otroci molijo.

Oče naš . . .
Če bi ti res bil oče naš,
zdaj bi raztrgal svoje dlani,
s križa bi se snel,
da bi otroke svoje objel.
Oče naš . . .

Oče naš —
on je ob Visli ali ob Drini,
saj samí ne vemo kje,
on ima prestreljeno srce,
on ima prebódene roké,
pa nas objema čez vse gore,
oče naš . . .

Josip Kostanjevec:

Na solnčnih tleh.

Povest.

I.

Bumbum, bum — bum . . .
 Mirko Podlipnik je prestrašen odprl oči in skočil iz postelje. Pravkar se mu je sanjalo, da je v vojski. Od povsod streli, iz daljave grom topov, z bližnjih gričev, iz zased prasketanje pušk in vmes šumenje, kakor bi se valila mogočna reka vseprek po deželi. Težak kamen je ležal na njegovih prsih, čelo se je potilo, strah mu je ležal v udih. Tedaj se je pa popolnoma zdramil in hipoma mu je odleglo. Spomnil se je, kaj se ima vršiti danes in čemu grmijo veliki možnarji z grebena.

Bumbum, bum — bum . . .

Odmevalo je od visokih skal in se razlegalo daleč tja po dolini. Odgovarjalo je od vseh strani, iz dolenje in gorenje doline, iz gorskih zakotij, od povsod, kjer so se križale ceste in se vile v dolino.

Temno je še bilo. Niti vrhunci očaka Nanosa se niso še dobro izsanjali, ko je začelo že slavnostno bobnenje. Netopirji so še prhutali po hladnem vzduhu in čuki so se bili jedva zalezli v svoja skrivališča v podstrešju trške župne cerkve.

Počasi pa se je dvignil zastor temnih senc, više in više, škrlata jutranga zarja je zažarela nad temnim Plazom in vstale so vasi s svojimi cerkvami in zvoniki, s svojimi belimi hišami, v jutranji rosi okopane in praznično preoblečene.

In povsod zvonjenje, povsod grmenje možnarjev.

Kmalu se je razlil najkrasnejši dan po lepi Vipavski dolini in daleč tja čez Kras nad zeleno morje, daleč tja čez nepregledno Furlansko ravnino. Dan 14. avgusta 1870.

Mirko Podlipnik se je naglo oblekel. Snoči je bilo že pozno, ko je legel v posteljo. Priprave za današnji dan so trajale pozno v noč in potem se je še nekoliko posedelo pri vinu. Zato mu je danes brnelo po glavi in roke so mu bile nekam čudno vroče, žile na

njih zabrekle. Toda mladost je mladost. Mirko je izlil vrč vode po razgaljenem tilniku, podžgal nekoliko hipov lakti do komolcev v vodi, drgnil potem po prsih in obrisal. V tistem hipu je bil popolnoma zdrav in čvrst.

Po Vipavskem trgu je bilo že takoj zgodaj vse živo. Pred gradom so grofovi delavci dokončavali olepševanje grajske fasade in prostora pred njim. Na gorenjem koncu trga so vtikali zadnje smrečje v stebrovje velikanskega slavloloka in pribijali nanj desko z napisom. Na dolnjem koncu, na velikem travniku med mostom čez Belo in pokopališčem, so pritrdili ograjo k visokemu, z zelenjem ovenčanemu govorniškemu odru. V Čitalnici na glavnem trgu se je zbiral mladi Vipavski Sokol, so se mešali pevci, se pričkali in razburjali reditelji vzporeda. Iz vsake hiše, iz oken in iz podstrešij so visele trobojnice, najdaljša med njimi iz trškega zvonika. Vse praznično, vse veselo. Z vsakega obraza je sijala zadovoljnost, pomešana z radovednostjo in s pričakovanjem.

Mirko Podlipnik je krenil v Čitalnico. Bil je čislan član pevskega zbora, izboren tenorist. Pomešal se je med pevce, kjer se je kmalu vnela živahna zabava, ponajveč ugibanje, kako se izvrši ta imenitna vseslovenska prireditev, kako se konča ta izredni dan, dan — Vipavskega tabora. Obračali so se pogledi na nebo, motreči obzorje, ali se ne prikaže na njem sumljivo znamenje. Zakaj tabor se je imel vršiti že 29. junija, na dan sv. Petra in Pavla. A ta dva svetnika sta tisto leto morala kuhati hudo jezo nad Vipavci in menda nad vsemi Slovenci, da sta hotela ob tisti priliki potopiti vso Vipavsko dolino. Tako je gromelo, bliskalo in treskalo, kakor bi se podiral svet; tako je lilo, da ni bilo mogoče zborovati in se je morala na tisoče broječa množica raziti na vse vetrove. Ali danes je plulo solnce na čistem nebesnem svodu, nikjer najmanjšega oblačka, nebo jasno in globoko.

„In vendar bo še danes dež,“ se je oglasil nekdo v Čitalnici.

Vsi so se prestrašeno ozrli vanj, kakor bi bila med njimi počila bomba. Nekdo je dvignil pest in s temnim obrazom zažugal nevšečnemu proroku. Toda oni je nadaljeval popolnoma mirno:

„Ne morem pomagati. Rad bi, da ne bi bilo tako. Toda tista meglica v Mačjem kotu, ki sem jo prej videl z mostu, mi je razodela, kar sem vam povedal. Gotovo znamenje. Vendar morda ne bo dosti. Dal Bog!“

Zadnje besede so nekoliko potolažile navzoče. In ko je solnce razlilo vse svoje suho zlato skozi okna na mize in stole, v poslednji

kot sobane, je bilo zopet vse židane volje, se je poživilo upanje in se je podvojilo hrepenenje.

Zunaj so še vedno in v čim krajših presledkih pokali možnarji, vmes so zvonili zvonovi, čim pestrejša in mnogobrojnejša množica se je gnetla po cesti in nalahko so se gibale z oken dolge in svetle zastave nad valujočimi glavami.

Tačas so Razdrtci in Podnanosci pozdravljali prve goste, hiteče na tabor. Bili so to Ljubljanski, Planinski in Postojnski Sokoli s svojimi zastavami, vozeči se na okrašenih fojternicah. Dospevši v vas so se ustavili ter zajtrkovali. Stari Nanoš se ni malo čudil, ko so doneli iz stotin navdušenih prs živio in nazdarklici ter se odbijali od njegovih belih sten. Klici, kakršnih še ni slišal toliko do tistega dne. Videl je že marsikateri trop, hiteč in valeč se v dolino, čul je pokanje francoskih pušk in še ne pred davnim časom ropotanje vojaških voz, peketanje konjskih kopit in sopihanje ter prepevanje skoro nepreglednih vrst našega vojaštva, korakajočega tja doli proti solnčni, a sovražni Benečiji in Lombardiji. Mnogo je videl in slišal, kaj takšnega pa še ne. Kakor pesem vstajenja, pesem začenjajoče svobode, pesem razuma in moči, pesem polna nade v boljšo bodočnost. Razoglav je zrl tja doli in bleščal se je njegov častitljivi obraz v silni svetlobi, v veliki zadovoljnosti.

Vozovi so krenili na Rebrnice in veselo ropotali navzdol. Konji so prhali v lepi dan, kopita so kresala iskre, na Žingarici so pokali možnarji. Od daleč je pozdravljala lepa dolina in vabila. Lepa dolina, pravljica iz jutrovih dežel.

Konji so dirjali od ovinka do ovinka. Mimo je hitelo zaprašeno lesovje, visoko v rebri belo skalovje, za vozovi je hitelo solnce. Iz začenjajočih vinogradov je dehtela prst, izpod gore se je v širokih curkih razlival vonj po dozorelem brinju. In šlo je dalje, niže, vedno niže.

Prav tako so prihajali vozovi na nasprotni strani Nanosa, iz Idrije, iz Žirov, iz Črnega vrha in vse daljne okolice proti Colu, kjer jih je pozdravljajl vitek slavolok in bobnenje možnarjev v bregu nad cerkvijo. Po kratkem odmoru so zopet zaorile pesmi, zavihrale društvene zastave, in šlo je mimo zapuščenega Trileka navzdol. Globoko doli v jarku je šumela Bela, od daleč se je bleščala prostrana valovita kraška planota s svojimi vasi in zaselji, na zapadu se je zasvetila modra krpa našega morja nad Devinom. Pod nogami pa so koprnele Vipavske vasi, vse odete v praznično obleko.

Skozi Rašo, mimo Branice in Mavč so prihajali Kraševci, Tržaški okoličani in Tržačani, mimo Ajdovščine Dolenji Vipavci. Kakor rekam morje, tako je postal Vipavski trg danes cilj tem živim rekam. A te reke so se v svojem jedru ustavljale in zajezele zunaj trga, vsaka do določene ure. Šele ko je prišel vsaki posamezni nasproti taborski odbor s Sokoli in godbo, šele tedaj so se valile dalje med živio-klici, med mahanjem z robci in pod vihrajočimi zastavami, vselej na trg pred Čitalnico, kjer so se vršili prvi običajni pozdravi. Neprestano je svirala godba „Naprej zastava Slave“, neprestano je rast'lo navdušenje . . .

Okoli poldne je naenkrat votlo zabobnelo. Odkod? Na tisoče glav se je hkratu ozrlo kvišku. Temni oblaki so hipoma razpredli obzorje. Zagrmelo je vnovič, češče in češče, vedno srditeje in bliže. Tema. Blisk za bliskom, vsa dolinā v ognju. In vmes ploha, da je udarjalo kakor na železne ploče. Kako prav je imel zjutraj prorok v Čitalnici. Zopet bo tako kakor 29. junija. Vse zastonj, nebo ni Slovcu milostno. Nasprotniki, skriti za gardinami, se široko smijejo in trepljejo po mastnih trebuih.

Vedno večja poparjenost se polašča ljudstva. Semtertja kletvina in izbruhi nevolje, drugod prošnje proti nebu. Gostilne in zasebne hiše prenapolnjene, vonj po premočenem usnju in po premočeni prašni obleki. Vonj po potni polti, po namazanih laseh, po vinu in pivu, po čebuli in plesnivosti, in zraven zaprta okna in zaprta vrata.

Toda že je švignil po vzduhu rahel svetel trak. In v drugem hipu se je dvignilo, kakor bi se bile hkratu privzdignile strehe, in plulo je počasi više in više. Ploha je prenehala, grom se je izgubljal za Nanosom. Visoko na nebu se je pokazala še nekoliko motna in bleda solnčna plošča. Toda od severa hladen dih, in izčiščeno in oprano je stalo solnce na vedrem oboku.

Vrata in okna so se odpirala, ljudstvo je vrelo na prosto in se oddahnilo. Prestano je bilo za danes in takoj vse pozabljeno. Misli napete drugam . . .

Kdor še ni bil v Vipavi, si je tistikrat ogledal grajske dvorane, velikansko knjižnico in grajski, pred nekoliko časom po angleškem okusu prirejeni obsežni vrt in park s krasnim vodomatom, kamenitimi kipi in z bujnimi nasadi. Vsak je našel nekaj, kar se mu je zdelo lepo in imenitno ter se je prilegalo njegovemu okusu. Grof Karel Lanthieri, zadnji potomec tega rodu, je dovolil prost vstop vsakemu, kamor si je poželet. In tako romajo danes gručē po prostranih hodnikih, od dvorane do dvorane in vse naokoli. Največja

gruča pa je „Pod skalo,“ kjer se toči izborna pivo iz skalnate kleti in pristni Vipavec, kakor ga je Bog dal. Bistra Vipava prihaja tam v močnem curku izpod gore, nekoliko niže se druži z njim drugi večji curek, od leve prihaja tretji izpod župnišča in nad jezom se svetlika čisto vodno zrcalo kakor živo srebro pod pohotnimi solničnimi žarki. Nad vodo temné široki in visoki kostanji, po grmovju na vrtu se preletavajo slavci. Njih gnezda se zibljejo, vidna dobrim očem, med šibkimi vejami. Tukaj so varna, nihče se jih ne dotakne. Visoko gori črni Plaz, v rebri se svetlika poleg starega, začrnelega in zapuščenega župnišča novi svetli dom Vipavskih dekanov, zroč čez trške hiše daleč tja po dolini. Iz ozadja se dvigajo razvaline Starega gradu, neme priče minljivosti posvetne slave in moči. —

Oddaleč se zasliši godba, prve zastave se prikažejo na ovinku pred trgom. Bliža se zadnji in največji izprevod današnjega dne, združeni Gorenji Vipavci, Kraševci, okoličani in Tržačani. Sešli so se bili na razpotju državne in skladne ceste na Trst ter se hrupno pozdravili. S Sokoli stopajo v najlepšem redu proti trgu. Neštevilna in pestra množica. Osiveli starci, v narodnem boju utrjeni močje najlepših let, žilavi mladeniči, šoli komaj odrasli dečki. Njim na strani brhke žene in stasite mladenke, mleko in kri. Večina okoličank v starih narodnih nošah, v solncu blestečih.

Vse, kar je v trgu živega, domačega in tujega, hiti na cesto, njim nasproti. Viharno pozdravljanje, mahanje z robci, klobuki in z malimi trobojnicami. Iz oken se sipljejo cvetice, posamezne in v šopkih. Love jih kvišku iztegnjene roke. Vse se pomeša, nastane nered, ogromna množica se vali kakor narastla reka proti trgu pred Čitalnico. Z Grebena grme možnarji, pozdravi pričakujočih odbor-nikov čitalničnih se ne razločujejo, se tope in izginjajo. Niti najbližji jih ne slišijo. Tedaj se pa silna množica obrne kakor na povelje, dvignila se je bila nad glavami dolga in močna roka ter pokazala v smeri proti mostu. In valovi navzdol po trgu, mimo cerkve, čez most na prostor, kjer bodo taborili. Glava pri glavi, rama ob rami na vsem prostranem travniku in dalje po cesti in potih. Strnili so se bili vsi potoki od vseh štirih vetrov v živo zibajoče se jezero.

Posamezno in s komolci so si morali trebiti pot do odra zakasneli člani pevskega zbora, med njimi Mirko Podlipnik. Bolj nizkega stasa in nekoliko šibak, kakršen je bil, se je komaj priril do stopnic. Tu se je oddahnil in si obrisal pot, ki mu je cur-

koma lil raz čelo. Za njim dohajajoči člani so ga potegnili saboj navzgor.

Na odru so bili že zbrani vsi odborniki in govorniki današnjega dne. Nekateri so se resno menili med seboj, drugi so sloneli na ograji in opazovali vrvečo množico.

„Šmencajte, kdo bi si mislil, da jih bo toliko. Koliko jih je približno, gospod doktor?“

„Kdo bi jih štel, gospod dekan? Na dan sv. Petra in Pavla določeni tabor jih je prišlo nad dvanajst tisoč. Ali jih ne bo toliko tudi danes? Le pogledjte samo, šteti vam ni treba.“

Pomel si je koščene roke dekan Grabrijan in zadovoljno *Grabrijan*
zravnal svoj že nekoliko upognjeni tilnik.

„Da, prav imate, gospod doktor. To je veselo znamenje, makar da so prišli iz gole radovednosti.“

Njegovo oko se je za hipec sanjavo zazrló tja nad nizke zelene griče na jugu. In obrnil se je zopet k dr. Razlagu, rekoč skoro mehko: *Razlag*

„Kaj bi rekel sedaj moj pokojni sošolec Prešeren, ako bi jih videl?“ *Prešeren*

„Vremena Kranjcem bodo se zjasnila,“ je odgovoril Razlag in pogledal ponosno, sanjavo po valoveči množici.

„Začeti bo treba, gospod dekan,“ se je oglasil širokopleč kmetiški mož, župan Zelen iz Senožeč, „sicer ne dovršimo vzporeda danes. Ura je pol petih.“

„Šmentaajte, že toliko? Res, začeti bo treba. Jaz torej otvorim tabor. Predsednik bo dr. Costa, nato govori župan Zelen o zedinjenju Slovenije, za njim naš slavec gospod Noli o vpeljavi slovenskega jezika v šole in uradnije. Prav? Kdo še govori?“ *Noli*

„Dr. Razlag o Vipavski železnici“, je pristavil Zelen.

„Pa le zmerno, gospod doktor,“ se je zasmel dekan. „Sicer boste imeli opraviti z Goričani in Tolminci, ako jih je kaj tukaj. Saj veste, gre jim za Predelsko železnico.“

„O, o, nikar naj ne varči z jezikom, ta naš jezični doktor. Škoda, da bi se odvadil. Saj je vseeno, železnice ne boste imeli ne Vipavci ne Tolminci,“ se je zasmel Zelen.

Vsi so se spogledali.

„In kdo še govori potem?“ je pomislil dekan. „Ah da, naš Rihard Dolenc. O čem že? O čem neki, ako ne o Vipavski vi- *Rihard Dolenc*
noreji in sadjereji. Tako bi bilo torej to v redu.“

In stopil je dekan v ospredje in povzdignil glas. Kakor bi trenil, je tam doli podelgel šum, dvignilo se je kvišku na tisoče glav, nastala je tišina kakor v gozdu pred nevihto. Vsaka beseda je prišla kakor kleščice. Ko je nehal, je zasvirala skupna godba „Naprej“, osemindvajset zastav se je dvignilo kvišku in se nagnilo v pozdrav, na tisoče glasov je pelo za godbo „Naprej zastava Slave, na boj junaška kri“. Nepopisen trenotek, nepozaben!

Mirko Podlipnik je zadržetal kakor šiba na vodi, mravlje so mu lezle po hrbtu. Doživel je pravkar odločen trenotek za vse svoje poznejše življenje . . .

Govor o zedinjenju Slovenije je podnetil to, o čemer je večina poslušalcev že davno sanjala. Neprestani „živio“ in „dobro“ so doneli govorniku nasproti. A bilo jih je vmes tudi mnogo, ki so zmajevali z glavami in si šepetali na ušesa o utopijah. Neverni Tomaži, sicer pa pametni ljudje.

Ko je govornik vzkliknil: „Cilj vsega našega stremljenja naj bo in ostane zedinjena Slovenija“, tedaj se je dogodilo nekaj posebnega. Iz vrst taboritov se je zaslišal naenkrat mogočen glas: „Ne samo zedinjena Slovenija, ne, še mnogo več, zedinjenje vseh Jugoslovanov!“ — Nekoliko časa obča osuplost, toda skoro nato izbruh vseh sil slovanske duše. In iztegnile so se žilave mladeniške roke in dvignile so kvišku moža, starca z globokimi, zamišljenimi očmi. Njegovi dolgi sivi lasje so se zasvetili kakor srebro, njegovo visoko čelo je jasno zableščalo v žarkih popoldanskega solnca. Dalekoviden kašipot v obljubljeni deželo. Tisoči oči so se obrnili vanj, pozdravljala so ga vshičena srca. In dvignile so se zopet zastave ter zaplapolale. Udarila je vmes godba, navdušenje je prikipelo do vrhunca.

Na odru so čestitali govorniku.

„Ako je tam doli vmes kaj mlačnežev, tedaj ste jih gotovo s svojim govorom izpreobrnil, gospod župan,“ je dejal Razlag in stisnil Zelenu roko.

„In ako se je izpreobrnil danes samo eden, ni bil ta dan izgubljen,“ je pripomnil Grabrijan.

Mirko Podlipnik je slišal ta razgovor in se zamislil. Ali ni morda tudi on eden izmed tistih, ki so potrebovali tega dne, da se utrdijo v veri? Zazrl se je tja doli na množico. „Ako je bil ta dan tudi meni potreben, tedaj naj ga postanem tudi vreden,“ si je dejal naposled ter odločno dvignil glavo . . .

Tabor se je končal tako veličastno, kakor se je bil začel. S pokanjem možnarjev, z godbo in petjem, med splošno navdušenostjo. In ker so solnčni žarki še vedno hudo pritiskali in ker je bil drugi dan še praznik, se je končal tudi s splošno žejo. Ni se imela pritožiti tisti dan nobena trška gostilna, zakaj nobena ni imela toliko miz in stolov, da bi bili vsi posedli, in nobena toliko kozarcev, da bi bili pili vsi hkratu. Potrpljenje, potrpljenje! Vsi pridete na vrsto. Pomagajte si nekoliko sami, gospoda! Saj vidite, kako je.

Kjerkoli so sedeli današnji gostje, povsod se je glasila slovenska pesem, povsod napitnice in nagovori, dobri in ponesrečeni. In koliko so si imeli povedati ti ljudje, naenkrat skupaj zgnani in stlačeni od vseh kotov naše domovine. Kako so se od začetka gledali začudeno, kako se nezaupno opazovali in kritikovali, a kako so se polagoma zblíževali, dokler jih ni naposled strnila sila ene krvi v pobratimstvo in tesno medsebojno vez. Koliko teh vezi se pozneje ni razrušilo vse življenje!

Mirko Podlipnik se je pridružil skupini Tržičanov in okoličanov. Ti so se mu takoj prikupili s svojo živahnostjo, s svojimi slikovitimi nošami, s svojo veliko navdušenostjo za narodne ideale. Hodil je z njimi povsod, kamor so zaželeli, razkazal jim je vse, za kar so se zanimali. Ko so si ogledovali proti večeru ples pod grajskim kostanjem, kjer se je vrtilo toliko parov, da bi komaj vtaknil vmes zagozdo, je tudi njim skočilo v pete. Kaj drenj, kaj neznosna soparica! Trenotek je tukaj, ne pusti ga mimo! In zagozdili so se vmes, kakor je šlo in rajali so do pozne noči.

Večina gostov, zlasti oddaljenejših, je odšla proti večeru. Topla poletna noč je legla nad Vipavo, lahne megle so se razpredle nad vodo in z neštevilnimi gostimi zvezdami, drobnimi kakor pike, je bil posut visoki nebesni svod. Po trgu pa je še vse živelo in mrgolelo, iz vsake hiše so svetile luči, iz vsake gostilne je šumelo in vrvelo, po vzduhu od grajskega dvorišča je plula godba, se je čulo ukanje in vzklikanje.

Šele proti jutru so se zapirala vrata, in še to samo privatna; gostilniška so že zopet sprejemala nove goste, romarje k Devici Mariji v Log, zakaj bil je Veliki Šmaren, ki ga je vsa Vipava praznovala slovesno že od pamtiveka. —

Tistega dne je pisal Mirko Podlipnik svojemu prijatelju in nekdanjemu sošolcu Josipu Korenu naslednje pismo:

Dragi Josip!

Precej Vipave je že poteklo proti Frjulu,¹ odkar sem Ti bil pisal zadnje pismo. In še tisto je bilo kratko in samo za ime. No, danes mi morda ne boš očital tega greha, ker nabralo se mi je od zadnjič precej novega gradiva in moje razpoloženje je prav danes tako veliko, da Ti hočem to gradivo stresti neprikrajšano pred noge, bolje rečeno pred Tvoj vzvišeni prestol. Torej ravno danes, ko mi še vse šumi po glavi od včerajšnjega dne, danes, ko bi pravzaprav sodil v posteljo, da bi se pošteno prespal. Pa saj mi je nedavno pravil znani pisatelj in pesnik (ime Ti rajši zamolčim), da še nikdar ni napisal verza ali stavka, ki bi bil vreden, da se natisne, ako ni imel prav hudega mačka. Skoro bi mu verjel, ako sodim danes sam po sebi, in ko se nisem še mogel nikdar dozdej uveriti, da bi bil mož napisal kedaj kaj pametnega. Torej dolgo bo to pismo in ako bo zraven še kazalo posledice mačkove, tedaj me menda ne boš nikdar več prosil, da naj Ti napišem čim največ morem. Že ta uvod sam na sebi Ti ugaja, kajne? Toda šalo na stran, sodba o tem, kar boš sedaj čital, je Tvoja!

Včeraj se je vršil pri nas tabor. Veličastna prireditve, kakršna se ne doživi vsako leto in tudi ne vsako desetletje. Dolgo, dolgo je čakati, da dozori takšna žetev in seme je treba, da je dobro. Pri nas je bilo seme dobro in žetev obilna. Zadovoljen je lahko z njo največji nevernež. Toda, ako misliš, da Ti sedaj začnem naštevati po vrsti, kako se je vršil ves vzpored, se motiš. To boš lahko čital v naših časopisih na dolgo in široko, da bo presedalo celo Tebi, ki si rad dolg in širok. Oprosti! Povem Ti samo toliko, da Vipavski tabor ni nič zaostajal za slavnoznanim Vižmarskim, v nobenem oziru, pač pa ga je v marsičem še prekosil. Nekaj drugega pa je, česar najbrž ne boš čital v časopisih in kar bi Ti rad opisal jaz, ako bodo zadoščale v to moje skromne, nepisateljske moči. To je duh, ki je vel iz vse prireditve, duh, ki je plul nad vso to velikansko množico. Duh je, ki oživlja. Videl sem svoječasno različne shode in različna s klovnovsko reklamo sklicana zborovanja naših sosedov na severu, tudi sam sem jih posečal, ako mi ne boš zameril. Govorančilo se je, bobnalo o neprimerni kulturi, ki jo imajo kondenzirano edino oni, menda v velikanskem sodu, na katerem

¹ Frjul = Furlanija. Spominjam se še, kako me je pokojna stara mati čestokrat svarila: „Ako boš vedno sedel pri Beli (hudournik, dotok Vipave), te odnese voda na Frjul.“

pa seveda sedi in jezdi sam sveti Gambrin. In njim ni treba drugega, kakor da odpro pipo tega soda, in curek kulture, osrečujoče in blažeče, se razlije nad nas barbare, ki nam še les ni vsajen za takšen sod. Potem pa tuljenje, zmerjanje in psovanje, gnusno opravljanje in popivanje. Takšen je začetek in konec enakih nemških prireditvev, brez vseh drugih posledic razen mačkovih. Govorim seveda o naših ljubih sosedih in mejaših, o notranjih Nemcih ne morem izreči sodbe, ker jih ne poznam. Zatorej bi zastonj iskal ob njih one toplote, ki jo izpuhtevajo samo ideali, in ki ima svoj izvor edinole v rahločutečih, velikih dušah. Takšne velike duše sem videl včeraj okoli sebe, od njih je vela prijetna toplota in palila bolj kakor so palili solnčni žarki tega avgustovega dne. Vidiš, ta toplota je vsa prevzela včeraj tudi mene, še danes se grejem ob njej in kdo ve, ali se ne bodo ob njej poživljale še v poznih letih moje stare kosti. Kakor veš, nisem bil nikdar posebno vnet Slovenec. Nemške šole, ki sem jih posečal v svoji mladosti, so bile tudi nad menoj izvršile svojo dolžnost. Skoro ni drugega ostalo na meni slovenskega kot moje ime. Še to so mi hoteli v šoli spakedrati, a ni prav šlo, ker je vendarle nekoliko preslovensko. In tako se je bilo moje srce pomlačilo, da nisem bil ne krop ne voda. Nisem se mogel nikdar več pozneje prav ogreti, preveč je zašlo v moje ude prokletstvo krive vzgoje. Tako sem taval v nekakšni polutemi, brezbrizen, brez idealov, brez najmanjše narodne zavesti. Edino, kar je bilo v meni v tem oziru dobrega, je bil neki prirojeni, meni skoro nezavedni čut poštenosti, ki mi je vedno branil, da nisem prestopil v sovražni tabor, kamor me je vabila moja mladost in me je klicalo na stotine sirenskih glasov. Ko sem prišel pred dvema letoma v Vipavo kot izučen trgovski pomočnik, se je ta čut v toliko poostril, da sem se začel zavedati in narahlo simpatizirati s Slovenci, zlasti odkar sem pristopil k pevskemu društvu. Toda ta simpatija ni nikoli prešla v navdušenost, kaj šele v pravo spoznanje. Stoprav včerajšnji dan, prijatelj, je bil odločen v to, da mi donese veliko luč, da me izpreobrne in prerodi. Ko me je obšlo spoznanje, je vztrepetala sleherna žilica v meni, zazeblu me je po vseh udih, dasi se je potilo moje čelo, in milijon mravelj se je razpaslo po moji polti. Tako je bilo v samem hipu dovršeno to, česar niso mogla prej dovršiti dolga, brezplodna leta. Prijatelj, čestitaj mi, Slovenec sem in ponosen na svoj rod! . . .

S tem bi pravzaprav lahko sklenil to pismo, ker namen njegov je bil pač predvsem ta, da sem se Ti odkritosrčno izpovedal. Bila

mi je ta izpoved potrebna, to čutim sedaj, ko je tako lahko moje srce kakor še nikoli, sedaj ko je moja duša očiščena najgršega madeža. Toda nekaj me sili, da ne odložim še peresa in da iztresem pred Teboj tudi še druge manj imenitne, a morda Tebi zanimive reči. Med rojaki, ki so včeraj posetili našo dolino, so mi najbolj ugajali Tržacani, oziroma Tržaški okoličani. Njih sveto navdušenje za narodne ideale, njih ljubezen do lepega našega jezika in do ogrožene domače grude, njih sanje in hrepenenje po našem morju, to se ne da popisati, to bi moral Ti samo videti. Na dlani so nosili svoja srca, njih jezik ni mogel goljufati. Med njimi je bilo tudi nekaj mladih deklet. In lepih. Prijatelj, ako bi se kedaj ženil, ako bi se mi zahotelo po domačem ognjišču, bi sedaj vedel, kam naj se zatečem, kje najdem svojo srečo. Izkratka, vse, kar sem videl in opazil na teh ljudeh, me je prevzelo in očaralo. In dozorel je v meni sklep, da se preselim mednje. Tukaj me ni potreba, Vipava je trdna, od včeraj še trdnjša, prava trdnjava. Teh par nasprotnikov, ki danes še postopajo po trgu, izgine kmalu brez sledu, podkurili jim bodo Vipavci sami. Potreben pa sem morda tam na meji, kjer je sovražnik obilnejši in močnejši. Tamošnjim borilcem je dobrodošel vsak, pa bodi še tako majhen. In tako se bo zgodilo, da dobiš prihodnje moje pismo bržkone že od obali sinje Adrije, kamor vabim za seboj tudi Tebe, ki si lahko prosto izbiraš in voliš svoje bivališče. Trгоvec si kakor jaz, in kje je trgovcu boljše torišče, ako ne v Trstu! Še danes odpovem šefu, potem pa hajdi proti jugu, makar na slepo srečo! . . .

Sedaj, ko sem Ti napisal to, mi je nekam težko pri srcu. Vidiš, privadil sem se Vipave, privadil teh ljubeznivih, pridnih in poštenih ljudi, privadil se teh svetlih krajev, tega solnca in ptičjega petja. Celo teh zvonov, ki me vsako jutro zbude in vsak večer zazibajo v sen, kakor v onih davnih časih pesem materina, celo njih bom pogrešal. Čuj, kakor nalašč je sedaj zazvonilo z vsemi tremi. Kako to pluje in valovi po vzduhu, tja daleč po dolini! In srečava se z drugimi glasovi, znanimi, toplimi, prihajajočimi jim nasproti do polovice pota. Moje misli hite za njimi, za njimi moje hrepenenje...

Dovolj, prijatelj! S tem se posloviljam za danes od Tebe in Ti prožim v pozdrav svojo desnico čez gore in doline, čez reke in potoke. Ne zabi, Slovenec sem — do groba! Tvoj

Mirko.

V Vipavi, dne 15. avgusta 1870.

(Dalje prihodnjič.)

Na tatom je duša vsemu dex: Grabrijan. Da je bil tudi na sv
 ravenen mestu — temu piča njegov častni karnikat. Ks. Wob
 emishil, predem je komu povisil glavo. — Duša pa narodni prot
 javnen dex: Grabrijan: danes kakor cigjska mubija juhuviš
 kraj ski. — Kdo si je pa med njim, res česa veljega upal, od
 latoustega ga govebi. — Kdo je prestrašno na očitno nestopelo
 asov se nalo pravo? Kdo s to samoparvijo, rano npr. dex
 ali. Ks. tihil pristavš? Kvirali so se ga pantu
 t. — Asintane

Fran Albrecht:

Izobčenka.

Ko jo je opazoval in motril tako natančno, kakor da šteje gube njenega čela in tiste drobne, komaj vidne zareze krog ust, ki jih piše na naše lice čas in življenje, ko je nato z nehlinjeno prekanjenim pogledom iskal v njenih očeh sledove preplakanih noči in se je naposled s samoljubnim in samozadovoljnim usmevom zazrl na njeno, prej tako polno, skoro preveč izzivajoče, a zdaj udrto in neznatno oprsje — se ji je namah razodelo, zakaj je prišel. Kakor osramočena je povabila glavo pred njim, a takoj nato stisnila svoja ustna ter se visoko vzravnila.

— Ne, dragi moj, goljufal si se! Ne boš našel hrane za svoje malenkostno, nizko maščevanje, je pomislila v sebi in kakor še nikoli je začutila, da ima — vsa sama na svetu — pravico, biti ponosna pred njim.

Pozdravljala je goste, znance in tujce in jim predstavljala svoje domovje.

„Da, tukaj sem zdaj kakor kraljica . . . v solncu, zraku in samoti živim kakor orel. In nič mi ni mar, kaj se godi tam spodaj pri vas. — Ah, tu se navadi človek ponosa!“ je vzkliknila nepričakovano s trpkim, osornim glasom. „Sicer pa imam celo graščino, ali ne? Izvolite!“

19 Odpirala je vrata šolske sobe, vodila goste po mračnem, dremotnem in vlažnem koridorju, ki je zares spominjal na zapuščen gorski gradič, in potem iz izbe v izbo. Vse pa je bilo prazno, tako ubogo prazno in zapuščeno in izumrlo, kakor da ni nikogar, ki bi poživil to zaspano, po vlagi dišeče ozračje s svojim svežim dihom.

Neprestano je govorila. Pripovedovala je tako naglo, zmedeno, skoraj brez zmisa in zveze o tem svojem življenju in samotarstvu, kakor da hoče prepričati ves svet, da se ji godi sijajno, dobro brez primere. Ni pazila na to, kakšen učinek napravlja njeno pripovedovanje na goste; v neskončni množici besed je hotela zatreti svojo skrito osramočenoost, svoj neumljiv srđ napram njemu, ki je hodil tam zadaj nekje za drugimi in ki je prišel pogledat, kako se ji godi. Ni ga videla, a vzlic temu je čutila sleherni njegov pogled, ki jo je meril od zadaj in od strani s hladno in trdo premišljenoostjo, da jo je stresalo kakor v mrzlici. Celo njegov smehlaj je slutila, njegov škodoželjni, samoljubni smehlaj, in bilo ji je, da bi

zbežala kam daleč proč od teh sovražnih in osovraženih ljudi, utopila se kam v nevidnost, pozabila svet in ljudi, sovraštvo in ljubezen, zatrla vse svoje sanje in hrepenenja in spomine za vekomaj, samo da bi bila čisto tiho skrita in varna pred temi očmi, pred tem smehljajem.

— Čemu vse to? In ta laž? Čemu pravzaprav? je kričalo v njenih prsih in se upiralo. S smehljajem na ustnih je razlagala gostom svoje življenje:

„Oh, nikakor ne! Zakaj pa bi bilo samotno? Prvič imam malo časa za to na razpolago, drugič pa . . . no, saj so tudi tukaj ljudje. Župnik na primer, zelo praktičen mož . . . in drugi. Glejte, človek se pač mora privaditi občevanju s temi ljudmi na gorah. Nekaj posebnega so, vam pravim. In jaz sem si postavila tako svetel, tako jasen cilj: zaglobiti se še bolj v njih nprav, razumeti jih, ceniti. Oh, biseri leže v teh ljudeh zakopani, samo zdramiti jih je potreba, pokazati jim ceno in lepoto življenja. Vse to jim hočem dati iz sebe: nekaj svetlega, mirnega, dobrega. Da bo solnčno in vedro njih življenje, prikovano na te trde, temne gore . . . Sploh pa — jaz verujem v razvoj mase. Ali vi ne?“

Kakor za dolgo, globoko debato pripravljena je stala pred gosti z razpaljenimi lici, begajočimi očmi. Hotela je z vso silo udušiti solze, ki so ji sameobsebi plale v oči, jo tiščale v grlu in prsih.

— Čemu je prišel pravzaprav? se je mučila vedno iznova. Ako mislim pravo, mu pljunem v lice in ga vržem na cesto! Sposobna sem, ako je tako ordinaren . . . Sicer pa kako bedasto, kako neskončno nezmislno je vse to! Stara, pozabljena mladostna neumnost!

Pričela se je smejati z bolj starikavim, nego mladostnim smehom in se je brez povoda jela sukati po sobi kakor pri plesu.

Gostje so zrlji nanjo z neprikritim, pomilovalnim začudenjem in niso razumeli ničesar.

„Kaj pa se čudite, gospoda iz doline!“ se je smejala ona z bučnim, glasnim smehom, požvižgavala si tiho in plesala po izbi. „Kaj pa se čudite, prosim vas! Glejte, tako se zabavam, kadar sem žalostna od neumnih reči. Sama s seboj plešem, žvižgam in pojem, pa se zabavam in vso zlo voljo si preženem. Kaj mene briga svet, ljudje, znanci in prijatelji, če sem vesela in mlada!“

„Ah, kako smo še mladi!“ je vzkliknila čez hip in se visoko vzravnila pred gosti, da so se ji napele grudi, obočile in razširile.

V očeh, v teh navidezno mrtvih, otopelih očeh se je pojavil skrit, tajnosten ogenj in je legel kakor trak zarje preko njenega finega, upalega obraza.

Pokazati je hotela, kako je še mlada in sočna. In ko je opazila na sebi željne poglede gostov, ki so jo merili s tihim začudenjem in občudovanjem, se je v trenutku začutila bolj svobodno, njen glas je postajal drzen in odkrit, njene geste ne toliko pretirane. Tako postane človek, ki laže, pdrzen in nehote odkritosrčen, ako misli, da mu ljudje verujejo.

Lahko, skoro veselo ji je bilo srce. Začutila je nenadoma vso divno slast mladosti v sebi, kakor v tistih najlepših dneh, ko so prvič vzbrstele kali njenih hrepenenj, ko ji je zvalovalo preko duše toplo, mehko, neumljivo sladko in bridko čustvo, ah, in kaj bi dala, da bi spet in spet priklenila nase onega, ki je zdaj tu, poleg nje, a ne more pogledati nanj!

Naslanjala se je na omreženo okno in razkazovala naokrog stoječim gostom okolico, ki se je solnčila pod hribom v vso neskončno, čarobno dalj, kakor zlato jutranje morje. Duša njena pa je tačas hitela svojo pot, lepšo in še bolj solnčno, kot so pota tam zunaj, iskala besed in izrazov, tako prečudežno zvenceh, še ne ustvarjenih . . . Misli so se ji zapletale v minuloost, opajale se ob nji in se razzanjale kakor v tihi, boleštni nasladi.

— O, Aleksander, o, Saša, ti edini, ki sem te ljubila zares! Tvoje belo in visoko čelo sem ljubila najbolj in tvoj veliki ponos. Čemu si se poniževal pred menoj, Aleksander? Tvoje strmo in gladko čelo je bilo polno brazd in gub, fej, vse tako grdo in starikavo je bilo, kadar se je šalila nad njim moja svilena dlan in so se igraje gubili v tvojih voljnih kodrih moji rožnati prsti . . . Saj si dejal, Aleksander, da je svilena moja dlan in da so rožnati moji prsti, ni li res? . . . Glej, ta svilena dlan, ti rožnati prsti so lomili in drobili tisti veliki tvoj ponos, ki se ni uklonil nikoli in nikomur, kakor drobno trhlo bilko . . . Zakaj to, Aleksander, zakaj poniževanje? Zakaj si bil tolik otrok pred menoj, Aleksander, ali nisi vedel da ženska ne ljubi otroka, temveč moža? Čemu nisi hotel razumeti te moje ljubezni, ki je bila tolika, kakor nisem niti sama slutila? Večja, širja in globlja je bila ta moja ljubezen, Aleksander, ko si šel, strt in ubog, a se nisi več povrnil . . . In je prišel drug, ki sem ga sovražila že takrat! Ti si beračil za to, kar je bilo tvoje, ker si me ljubil. On pa, ki me ni ljubil, je vzel brez prošenj,

kar ni bilo njegovega . . . Sovraštvo njemu! Stala sem sredi vaju in se igrala. Vse je bilo samo igra, nevarna igra . . .

— Nevarna igra . . . je odmevalo po njeni duši dvoje besed, trdih in mračnih. In sama ni znala, da se je ob tem strastnem navalu neizgovorjenih besed nehote okrenila od okna proč in se z razpaljenimi, vročimi očmi zazrla nanj. V trenutku ji je planil spomin, žareč in pekoč, preko duše in jo kakor v nemi ekstazi vso obvladal.

„Vi nas seveda malo pospremite, gospodična Mimi,“ je predramil tišino tih, zamolkel, ukazovalen glas Aleksandrov. Gostje so se pripravljali k odhodu.

Mini je sklonila glavo kakor ob tajni zapovedi. Če bi ji ukazal, naj ostane, sedla bi, sklonila glavo in bi ostala.

* * *

Kolikokrat ji je bilo tako, ko se je namah začutila tako strašno osamljeno in zapuščeno. V tistih neskončnih, melanholičnih večerih je prihajalo tisoč in tisočkrat: vse prejšnje njeno življenje, šumeče in vriskajoče, vsi daljni sladki in grenki spomini, vse se je spojilo, zmedlo, zlilo v en sam polblazen krik hrepenenja: Proč, proč! Ljubezni, življenja, mladosti!

In s svojimi drobnimi, ostrimi prsti si je rula tedaj po laseh, s pestmi se je bila ob prsi in čelo in klicala s svojim onemoglim srdom: „Zakaj, o zakaj sem jaz ženska, zakaj nisem jaz mož!“ . . .

In nato je bežala.

Hotela je daleč, tja v črne, mrtve lesove, ki so se kopičili v svoji nočni temi kakor ogromni grobovi, med samotno skalovje, še dalje od sveta, še bolj od ljudi, še globlje v pozabljenje, pa naj jo ob tem zagrnejo črni prepadi, zasujejo snježni navali. Bežala je iz hiše, iz te črne, zamrežene jetnišnice, postavljene visoko na goro, begala je okoli in v njeni duši se je boril strah z mogočno strastjo, ki je vabila v pozabljenje in smrt.

Tako je drevela okrog, kakor blazna, brez smotra, zadevaje se ob kamenje in dračje, ki je ležalo po tleh, včasi v snegu in mrazu, padala, vstajala in zopet hitela naprej, dokler se ni, onemogla in težko hropeča, krvaveča, na rokah in obrazu zgrudila brez moči kje na tla in zajokala z divjim, glasnim jokom.

Pozabljena, zapuščena in — sama, sama!

Tako je vstajala pred njo resničnost, nesramno razgaljena, potrvojena od njene bolne, vročične fantazije: leta beže brez haska,

najlepša leta. Cvetje mladosti vene brez duha, usiplje se brezplodno in ona — devetindvajsetletna starka, zgubana in vela — životari na tej strašni gori, izobčena iz vsega resničnega življenja, ki bi ga imela pravico tirjati tudi zase . . .

Kje je izhod iz te neskončne, proklete samote, kdaj bo konec teh enakomerno tekočih, brezbarvnih dni, ki padajo nanjo s svojo monotono ravnodušnostjo liki udarci biča, da se vije telo in blazni duša v nerazumljivi, nezasluženi bolečini? Ni izhoda, ni konca! Danes je tako, jutri zopet in vse, vse dni, dokler je ne vržejo v tisto črno prst tam gori kje za cerkvijo . . .

Čeprav je vedela, da je nezmislno misliti na to, je vendarle mislila zopet in zopet. Slast je čutila, ako se je mučila in si slikala bodočnost kolikor mogoče črno in brezupno; slast je čutila, ako si je napejala možgane, rvala po duši: naslajala se je ob lastni bolečini svoji.

S trpko gorjupostjo se je spominjala časov, ko so še romale preko domovine njene brezuspešne prošnje za premestitev. O, temu je davno! Zdaj je tako zadovoljna, kakor pravijo njeni višji — res, ¹⁵ustvarjena je za samoto in za hribe!

Zasmejala se je in njen smeh je tekmoval z blaznimi disakordi tulečega vetra. In spomnila se je časov, ko je še ob nedeljah in četrtek hodila v dolino. Z srdito, onemoglo bolestjo ranjenega srca se je spomnila, kako so tekmuje letali za njo vsi, od golobradega učiteljskega suplenta pa do sentimentalno-pobožnega kaplana in oženjenega župana, laskali ji v njeni navzočnosti s komplimenti, ki so vsekakor pričali o njih duševni kvaliteti, vili oči s prosečimi, vdanimi smehljaji, za hrbtom pa si šepetali spolske frivolnosti in nesramnosti o njenem telesu ter brili dvoumne burke na račun „hribovske dame“.

„Sodrga, svinje!“ je kriknila Mimi, planila hvišku in s stisnjenimi pestmi in razljučenimi očmi strmela na pokrajino, ki je počivala nizko pod njo, mirna in pokojna. Zvezde so sijale na nebu kakor zlati bleščeči draguljčki; kakor drobna, mežikajoča očesca otrok so se plaho in nemirno utrinjale male luči v dolini ter zrle iz mrakov in teme tako zaupno in milo, kakor nedolžni detinski smehljaji . . . Toliko lepega miru in pokoja je bilo tam spodaj, kakor da plovejo nevidni, dobri angeli nad to dolino, čuvajoči jo in neslišni, roseč le mir in pokoj in ljubezen . . .

„Hinavščina! Vsa ta zemlja se bo utopila v močvirju brezmejne svoje hinavščine!“

In do zvezd, daljnih, nedosežnih bi rada zakričala svoje sovraštvo: kako sovraži to zemljo-domovino, ki jo je zaslužnija, da ne more od nje, te ljudi-rojake, in ta hinavski mir in pokoj, ki jo ubija. Preklinjala je svojo mladost in svoj stan in svoje telo ter vse svoje želje, ki se ne uresničijo nikoli. Preklinjala je svojega očeta, ki ga ni nikdar poznala, ki je izdal mater in njo, še preden je bila rojena, ne da bi čutil v sebi dolžnost, biti ji oče . . . Preklinjala je svoje nekdanje prijatelje, ki so ji nekoč govorili lepe, zlagane besede, kojim je ona odgovarjala lepe, zlagane besede . . . In tako se je naposled morje njenih kletev razlilo preko vseh moških.

Klela je, kakor bi molila: z zanosom in patosom, ki je del ženske narave. In niti slutila ni, da je tudi to vse — laž . . .

Ko se je spomnila svoje pokojne matere, pa je namah postala vsa mirna, bolno resignirana. Videla jo je tam v tisti tesni podstrešnici ob svitu petrolejke sklonjeno nad belim perilom, kako vbada, neprestano vbada . . . Vsak njen vbodljaj je molčeč, trpek protest proti krivičnemu življenju, a njena ustna so zaprta tožbam in vzdihom, v njenih polugaslih očeh je molčeča vdanost brez upa.

„Mučenica si bila, mati,“ je šepetala iskreno, „tudi tvoja hči je obsojena v nemo mučeništvo. Življenje je krivično.“

Tako je stopala proti domu, jetnišnici z zamreženimi okni. Tiho je stopala z upognjeno glavo.

Vse je ugasnilo v nji in otopelo, solze pa so ji še žgale v očeh in na licih. Legla je na posteljo oblečena, kakor je bila. Narahlo so se ji stresala ramena v pridušenem ječanju. Oh, saj morebiti jo bo čul kdo . . .

In tedaj so se počasi in brez šuma odprle duri na stežaj in v njeno temno izbo je stopil rešenik . . . Prišel je od daleč, iz tujine. In kakor blesteč, širok cvet izza mraku se je zaiskrilo belo čelo, visoko in strmo, in pod njim, globoko pod njim dvojne oči, podobnih silnim plamenom, dvojne žarkih, zahtevajočih, energičnih oči, katere najbolj ljubijo ženske. —

* * *

Kakor pijana, omočena. od svojih željnih sanj in pričakovanj je spremljala Mimi svoje goste skozi gozd. Ljudje so se smejali, šalili se tik nje, Mimi se je smejala z njimi in jih ni poslušala. Samo čakala je, z vsakim drhtljajem srca je pričakovala, kdaj se bo zgodilo tisto nepopisno, neizrazno, kar ima na mah in takoj na

mestu odločiti usodo njenega življenja, uistinititi vso nepojmljivo srečo njenih obupnih sanj. Kaj vse te besede, ti laskavi pokloni, te šale in besedičenje tujih ljudi, ki ne dosežejo brzega poleta njenega srca! Kaj celo višnjeva lepota tega brezoblačnega neba, kaj vedra tišina gozda, ko se ima zdaj zanjo vsak trenotek zgoditi čudo vseh čud!

Tesno ob njeni desnici je hodil Aleksander, čil in možat. Včasi se je osmelila pogledati vanj, v njegovo lice, njegove oči, njegov smehljaj. In če sta se nenadoma srečala s trenutnim pogledom, jo je pretreslo od temena do nog, kot da sta se njuni srci dotaknili v begoten poljub. Kri je prepevala po njenih žilah s pijano opojnostjo . . .

— Zdaj-zdaj . . . si je dejala, če se je njegova roka dotaknila njene.

Srce ji je hotelo zastati od burnega navala neizgovorjenih besed in čustev. In čutila je, da bo morala vse povedati, po resnici in pravici, vso veliko izpoved svoje izgrešene, izgubljene mladosti. Kako je bila sama, tako krivično in neznosno sama, kako so vse njene želje, obupane in zbičane, klicale in zvale k sebi sleherno uro, sleherni hip njega, samo njega edinega! Kako ga je z ustni tajila, kako ga je s srcem ljubila! Kako je begala okrog v blaznem nemiru, neutešenem pričakovanju, ženski nemoči, kako je preklinjala in molila, rvala si lase in se bila ob prsi ter kako je naposled, utrujena in bedna, zasnula v eni in edini misli nanj. Nanj, ki je njen edini rešenik iz teh krajev, nanj, ki jo edini more peljati nazaj v življenje — v vihar in mladost!

Aleksander je popisoval svoje življenje v tujini, pripovedoval o vtisih, črtal obraje znancev in znank. Govoril je z mehko ironijo, z lahkotnim neprestanim smehljajem na ustnih.

„Pa saj vas vse to ne zanima, kakor vidim!“ je vzkliknil končno, ko se je ozrl na Mimi, ki je stopala poleg njega vdano, z bledim, brezizraznim obrazom. „No seveda, vi živite tu gori tako enolično in lepo, tako proč od sveta kakor svetnica. Kako vas more zanimati, če se tako ali tako pehamo v dolini mi posvetnjaki! Ah, kdo naju bi pred leti sanjal, da bo življenje tako temeljito vse preokrenilo! Ali ne, pravzaprav je čisto enostavno: v nas vseh se kri umiri, poleni, človek izgubi zmisel za tisto blodno življenje, ki ga tira semintja, vzljubimo samoto in tišino ter se vdajamo svojim živlenskimi dolžnostim. Ali ni tako?“

Ozrl se je vanjo s svojim smehljajem. Tudi ona je pogledala vanj in vse njeno telo je vztrepetalo od nenadnega protesta, ki je bil tako silen, da bi mu zakričala v lice, da to ni res, da je laž! Kri se ne pomiri, kri se ne poleni, kri ostane kri! Človek se ne zapira v samoto, ako nima zmisla zanjo, in ona nima ne zmisla ne volje za to, da je zapuščena, osamljena, izobčena na tej gori ...

Ali molčala je kot da soglaša, čez njeno srce pa je zavel strupen dih.

„Saj se pravzaprav še vedno razumeva kakor nekoč!“ je vzkliknil Aleksander s šumno veselostjo. „Dajte mi še enkrat to svojo roko! Kako sem že govoril v tistih nerodnih letih? Da, da... svilena dlan, rožnati prstki!“ ... Hoj, kako staromodna poezija, kaka petošolska fraza! No, zakaj pa se branite?“

Dala mu je naposled svojo roko, s studom in gnusom, z vsem naporom svojega srca.

„Menda vas vendar nisem užalil? Kako je mrzla vaša roka... Ej, da, kri se poleni in umiri in ohladi. Glejte, tudi meni se že poznajo leta ...“

Izpustil je njeno roko, odkril se in sklonil svojo glavo nizko pred njo, da je obstala. S kazalcem je naznačil na mesto, kjer so se mu sredi temena redčili voljni, kodravi lasje, da je vidno bleščala skozi bela koža.

Mimi je pogledala na to sklonjeno glavo, vspela se strmeč kvišku in se hipoma bučno zasmejala:

„Plešasti ste! Moj Bog, plešasti in jaz sem ... Ne, pravijo, da je pleša znak duhovitosti!“ je vzkliknila med šumnim smehom.

Aleksander se je vzravнал in pokrnil, tudi njegov smeh je bil glasen, prav nič užaljen.

„Pravijo, res! In jaz se moram pač zadovoljiti s tem ... Kaj pa hočem tudi? Ali naj se vdajam smešnemu obupu radi take brez-pomembne malenkosti, ko je vrhtega življenje tako lepo in pravično, ko je vsaki senci pridejano toliko solnca,“ se je šalil s svojo rahlo ironijo.

„Zato pa tudi upam, da vam ni žal, ko ste se potrudili tako daleč sem gori k Šent Martinu, ko vam nisem mogla nuditi drugega, razen majčkeno skromnega razgleda,“ je dejala Mimi z naglim glasom, ki je komaj čutno vibriral.

„Oh, prosim vas! Prav vesel sem zdaj, da sem napravil to pot, četudi me je presneto zanašalo po teh vaših klancih in kolo-

vozih. Takšna tura de prav dobro meni, zaspanemu in plešastemu človeku . . .“

Umolknila sta, kakor da sta oba hkrati začutila, da si nimata povedati ničesar več. Nad njima, krog njiju je žoltel in žarel gozd v tisočeri jesenskih barvah. Zlate solnčne lise so plesale po mahovitih, listnatih tleh, odkoder so poganjali bolni cveti podleska in kaka zapoznela ciklama. Tuintam je hušknila vrtoglava veverica z vrha na vrh. Aleksander je vihtel svojo palico, požvižgaval si otožno pesem in se razgledoval okoli. Mimi pa je zrla predse in je komaj čutila tla pod nogami. Njene misli so bile tako daleč, da jim ni mogla slediti. Njena ustna so bila suha, njeno srce prazno.

„Gospoda, oglejte si ta razgled!“ je zaklical nekdo, ko so stopili na rob gozda. Vsi so obstali, čudili se med smehom in šalo.

Mimi se je poslavljala. Mirno je podajala roko svojim gostom, ki so se zahvaljevali za spremstvo in jo vabili v dolino. Ko je pognudila Aleksandru svojo hladno desnico, jo je obdržal nekaj časa v svoji.

„Res je nenavadno mrzla ta vaša roka,“ je rekel počasi in s poudarkom. „Jaz sem zdravnik. Več življenja bi vam priporočal, več življenja!“

„Kri se poleni in umiri, gospod doktor!“ se je zasmejala Mimi in se ceremonijelno naklonila.

Ljudje so hiteli navzdol, Mimi je ostala za hip nepremično. Zrla je na to črno gručo, ki se je valila v dolino in žgoča rdečica ji je zalila lice.

„In jaz sem nekaj pričakovala . . . Ne, laž je: ničesar nisem pričakovala!“

Okrenila se je sunkoma in zbežala nazaj skozi gozd.

„Laž je, vse je laž! In življenje . . . ah, Bog, kakšna komedija je to naše življenje!“

Sredi gozda je obstala, sedla na trhlo deblo in si podprla glavo. Nenadoma se ji je streslo vse telo, ustna in obraz ji je spačil obupen smeh:

„Le tožiti ne, le tožiti ne!“

Sprosen - a nekoli no predolg stanki

L. Pintar:

O krajnih imenih.

V svoji prvi razpravi o Celovcu (Archiv f. sl. Phil. XXVI, 638) sem trdil, da to krajno ime prav gotovo in zanesljivo ne more imeti zveze z glagolom „cviliti“, — ker bi iz glagola s sufiksom „-čc“ morali dobiti le nomen agentis „cvilívec“ (Winseler), iz pridevnika *cviljāv (quiekerig) pa le posubstantivljenje tega pridevnika, namreč „cviljavec“ t. j. na cviljenje nagnjen človek ali oseba, ki rada cvili. Enako bi n. pr. iz kričāv (schreierisch), bolehav (kränkelnd), jezljāv ali jezikav (zänkisch, schnippisch) i. t. d. dobili posubstantivljene oblike kričavec, bolehavec, jezljavec ali jezikavec, ki so pa seveda ravno tako lahko tudi nomina agentis iz glagolov kričati, bolehati, jezljati ali jezikati itd. Ima pa seveda sufiks „-čc“ tudi lahko še druge funkcije: samostalnike moškega spola n. pr. deminuirā ali zmanjšuje: hribec, holmec, ložec, lazec i. t. d. (od hrib, holm, log, laz. Ljublj. zv. XXXIII, 77) — iz krajnih imen derivira stanovniška imena n. pr.: gorec (Gebirger), dolinec (Talbewohner), ravanec (Flachländer), planinec (Alpner) i. t. d.; pri moških krajnih imenih imamo seveda malo izjemo: hribovec, holmovec, hribar, holmar, logar, lazar i. t. d.

Poleg drugih navadnih pridevnikov imamo jih pa še posebno vrsto s sufiksom „-ov“ napravljenih in ti so ali iz osebnih imen moškega spola izvedeni svojilni ali posesivni pridevniki n. pr. Petrov, Karlov, kraljev, — ali pa iz drevesnih (rastlinskih) imen bodisi moškega ali ženskega spola izvedeni tvarinski ali snovni pridevniki n. pr. dobov, drenov, pa vrbov, lipov. Tudi ti pridevniki se lahko s sufiksom „-čc“ posubstantivijo. To posubstantivljanje svojilnih pridevnikov sem pa pustil tedaj v tisti prvi razpravi kar pri miru, ker res ne poznam nobenega primerneza, za ta slučaj potrebnega osebnega imena: *cvil, *cvel, *cel — ter sem se takoj oklenil samo druge skupine, t. j. posubstantivljenih snovnih pridevnikov iz drevesnih imen, češ da ta skupina ni tako izjemno redka in maloštevilna, da bi jo smeli prezirati, nasprotno da je ravno ta skupina med krajnimi imeni zelo razširjena. Posubstantivljanje determinativnih pridevnikov s posebnim sufiksom je zelo enostavno sredstvo, da dve besedi lahko nadomestimo z eno samo. Če torej v zvezah s snovnim pridevnikom determiniranih n. pr. dobov gaj, drenov grič, lipov gozd, vrbov grm i. t. d. dotični pridevnik posub-

stantivim, tedaj lahko samostalnike (gaj, grič, gozd, grm) opustim ter pravim na kratko: doboveč, drenovec, lipovec, vrbovec i. t. d. Kakor smo tu posubstantivili snovne pridevnike iz drevesnih imen izvedene, prav tako substantiviramo lahko tudi posesivne pridevnike iz osebnih imen izvedene n. pr. Karlovec, Kralovec, Petrovec itd. namesto Karlov, kralov (kraljev), Petrov grad i. t. d. — Tu je pa zopet dvoje mogoče. Vpraša se, kaj sem pri substantiviranju posesivnega pridevnika izpustil, oziroma, kaj si mislim pri dotičnem s posesivnim pridevnikom determiniranem pojmu, ali osebo ali stvar. Če sem n. pr. pri substantiviranju pridevnika izpustil krajni pojem „dom, grad, stolp“ —, tedaj je seveda tako nastalo ime prav krajno ime n. pr. Petrov grad = Petrovec. Če sem pa pri substantiviranju svojilnega pridevnika mislil na osebni pojem, „človek, mož, pristaš“, tedaj mora seveda s posubstantivljenjem nastalo ime biti osebno ime n. pr. Petrov pristaš = Petrovec. — Vendar iz splošnih apelativnikov izvedenih krajnih imen te vrste ne poznam ravno, poznam pa pač osebna imena, pa še ta so menda bolj redka n. pr. banovec, begovec, hercegovec, sinovec, stričević. Pač pa imamo iz lastnih osebnih imen oziroma iz njihovih svojilnih pridevnikov dosti posubstantivljenih oblik i za zaznamovanje ljudi i za zaznamovanje krajev. Srbščina nudi za to posebno dosti primerov. Miloševci, Vukovci, Curtinovci so Miloševi, Vukovi, Curtini ljudje (pristaši, podaniki). Dmitrovica je Dmitrova žena. Enako Gojkovica, Jankovica, Markovica, Pavlovica, Velemirovica, Živanovica i. t. d. Toda v citatu „I pokupi Dmitrovicu ravnu“ čutimo, da je Dmitrovica tudi Dmitrova zemlja (naselbina, država). Petrovci so Petrovi ljudje, kakor smo nekdanj imenovali vojake 17. polka Kuhnovce. Toda Petrovac v Dalmaciji je bil dvor kneza ali bana Petra. Nahajajo se pa taka iz posesivnega pridevnika osebnih imen izvedena krajna imena i v singularu i v pluralu. Banovec je v občini Pišeški Brežiškega, Banovci pa v Grlovski Lotmerškega okraja. Enako imamo v Brežiškem okraju Mihalovec, toda v Ormoškem okraju so Mihalovci pa Ivankovci, Rakovci i. t. d. Taka krajna imena v pluralu so brezdvomno stanovniška imena: Mihalovi ljudje, Banovi nastanjenci i. t. d. Pri singularu smo pa nekoliko v dvomu, ali je prvotno naselbina posameznega Banovca ali Mihalovca (Banovega človeka ali Mihalovega podanika), ali pa je kar naravnost Banov sedež pa Mihalovo selo. Tu mora po mojem mnenju odločevati prepozicija, s katero se krajno ime konstruira. Če sta torej Banovec in Mihalovec pravi krajni imeni (Banov sedež, Mihalovo selo), tedaj lahko

rečem: *v* Banovcu, *v* Mihalovcu, *iz* Banovca, *iz* Mihalovca. Če sta pa samo stanovniški imeni posameznega nastanjenca (Banovega ali Mihalovega človeka), tedaj pač moram reči le: *pri* Banovcu, *pri* Mihalovcu, *od* Banovca, *od* Mihalovca. — Pri krajnih imenih v pluralu pa v tem oziru ni nobenega dvoma. Rihtarovci pri Gornji Radgoni so menda le Rihtarovi (rihtarjevi, županovi, knezovi) ljudje, kakor Sodinci v Ormoškem okraju Sodijevi ali Sodijni (сѣдишѣ, gen. сѣдишѣ, iudex; adj. poss. сѣдишѣнѣ, iudicis). V krajnih imenih Finkovo, Gašpinovo, Adamovo, Brankovo i. t. d. vidimo samo substantivno rabljeni neutrum posesivnega pridevnika (namreč: Finkovo posestvo, selo, selišče). Če pa take posesivne pridevnike s posebnim sufiksom „-ec“ posubstantivimo, dobimo navadno posestniško t. j. osebno ime n. pr. Adamovec, Andrejanovec, Anžonovec, Boštjanovec, Jakovec, Janovec, Joškovec, Jurjevec i. t. d. (t. j. Adamov, Andrejanov, Anžonov, Boštjanov sin . . . kot gospodar dotičnega posestva). To so tista hišna ali posestniška imena, ki jih ne morem konstruirati s predlogi, ki so pri pravih krajnih imenih v rabi, namreč „v, na“, oziroma „iz, z (s)“, ampak samo s predlogi „k (h), do“ — „pri“ — „od“. — Pravih krajnih imen, izvedenih s posubstantivljenjem svojilnega pridevnika iz osebnih imen na Slovenskem menda ni dosti; da omenim Jurjevico pri Ribnici in Jakovico pri Planini; Lukovec in Lukovica se pa menda ne sme izvajati od osebnega imena Luka, ko sem že zadnjič omenil, da sta ti krajni imeni toliko kot Lauchgarten (porrina). Primeri: Hrenovica (Meerrettigacker), češpljevec (Pflaumengarten), Oskoršnica v Semiški občini je Ebereschach; če je pa tudi Skaručna pod Šmarno goro z njo kaj v sorodu, si ne upam trditi, ker nimam jasne razlage. —

Dasiravno iz osebnih imen preko svojilnega pridevnika na „-ov“ izvedena krajna imena niso ravno na gosto sejana v slovenščini, jih pa tem pogosteje nahajamo v srbohrvaščini. V vojsknihi poročilih z juga smo srečali že lepo število takih imen n. pr. Lazarovac, Milanovac, Kragujevac, Arangjelovac . . . ki so iz osebnih imen „Lazar, Milan, Kraguj, Arangjel“ . . . preko posesivnih pridevnikov „Lazarov, Milanov, Kragujev, Arangjelov“ (grad, gradič, tabor, gradac) izvedena, Obrenović je Obrenov sin, mladi Obren, a Obrenovac je 2 do 3 km od Save oddaljeno mestece po nekem Obrenu ali Obrenoviću imenovano. — Šišatovac namastir v Fruškoj gori ima menda svoje ime od osebnega imena Šišo (oziroma Šišmanin). Vsa taka krajna imena imajo seveda svojo zgodovino, nekatera se nanašajo na ustanovitev mesta in na ime dotičnega utemeljitelja, nekatera pa

so nastala po preimenitvi ali prekrstitvi o priliki kakega posebnega zgodovinskega dogodka. Kralji in knezi, ki so dali takim preimenitvam povod, oziroma s svojim imenom podali podlago takim poimenovanjem, so zgodovinske osebe, ne pa kar na celem izmišljene povodkinje in vile, kakor so cvilje po bajnih mimigernah in mimigardah ponarejene. Po teh izmišljenih cviljah naj bi bil baje dobil Celovec svoje ime iz *Cviljovec. — Pa ta razlaga pri razboritih možeh ne more nikdar in nikakor obveljati.

Vsakega Knezovca in Kraljevca sicer ne znam z zgodovinskimi podatki razložiti, samo to vem, da je dotično krajno ime iz osebnega imena knez in kralj s posredovanjem posesivnega pridevnika oziroma z njega posubstantivljenjem nastalo, o nekaterih sem pa našel v knjigah tudi nekaj natančnejših podatkov. Knezovec je n. pr. selo v Medjumurju, Kňaževac se nahaja v okrogu Biogradskem, pa v Rudniškem in v Kneževskem. O zadnjem se pripoveduje, da se je prvotno imenoval Gurgusovac ali Timočka palanka, ime Gurgusovac da mu je bilo od Grgura najstarejšega sina Djurdja Brankovića a brata despota Lazara, leta 1859 pa da je dal knez Miloš Gurgusovsko trdnjavo zapaliti, a mesto samo nazvati Kneževac. Kraljevica v Hrvaškem primorju pri vходу v Bakarski zaliv je kraljeva luka (Porto Re). Kraljevo je mesto na Valaškem, ki mu Nemci pravijo Krajova. Kraljevo je samostalno rabljeni neutrum posesivnega pridevnika kraljevo (mesto). Kraljevo je pa tudi vas v okrogu Kruševskem in mestece v okrogu Rudniškem pri izlivu Ibra v Moravo. To Kraljevo v okrogu Rudniškem se je do leta 1881 imenovalo Karanovac — in to krajno ime je svojilnoprivedniška izpeljanka iz moškega osebnega imena Kàran, ki je zopet hypokoristikon ali manjšalnica od turškega „kariman“ = junak. Ko je pa v početku leta 1882 knez Milan postal kralj, se je prejšnji Karanovac preimenoval v Kraljevo. — Na Češkem imamo precejšnje število krajev z imenom Kralovice, pa tudi Kralove dvůr, Kralove hradec, Kralove městec i. t. d. in na Pruskem je Königsberg (Regimontium). Leta 1255 je bilo to mesto ob reki Pregoli ustanovljeno in na čast češkega kralja Přemysla Otakara II., ki se je tu kot zaveznik in pomočnik reda nemških vitezov vojskoval proti poganskim Prusom, nazvano Kralovec (slov. Kraljevec). — Primeri še Heřmanův městec (Her-mannsstadt), Jindřichův hradec (slov. Henrikov gradec), Neuhaus itd. Vrnimo se zopet na Srbsko. Poleg imen Lazareva kula, Lazarev kladenac (Lazarjev studenec) v Vranjskem okrogu, Lazarevo selo v Niškem okrogu in Lazarov trap (nograd) v okrogu Kneževskem

imamo še v Jagodinskem okrogu selo s posubstantivljenim svojilnim pridevnikom v obliki Lazarovac in v Užiškem okrogu selo Lazarevica. — Lazari, Lazarići in Lazarevići so pa stanovniška imena, ki v pluralu dobro služijo za krajna imena. — Arangjelovac spomni nas takoj na ruski Arhangelsk severno od Petrograda, ki ima v grbu arhangelja Mihaela porazivšega prevzetnega nasprotnika Luciferja, in na Arhangelskoje selo severno od Moskve. Srbski Arangjelovac ima še le od leta 1859 to ime, prej se je kraj imenoval Vrbica, tedaj se je pa na prošnjo prebivalstva na čast knezu Mihaelu Obrenoviću, vrnivšemu se tedaj iz prognanstva, s knezovim razglasom preimenoval na Arandjelovac. Arhangel *αρχαγγέλ* je namreč Mihael kot zmagavec Luciferja; tedaj pa, če znamo, da se je kraj knezu Mihaelu na čast tako preimenoval, razumemo takoj, da hoče novo ime Arandjelovac pomeniti toliko kot Mihajlovac (Michaelsdorf). Po navedenem primeru si pa vendar še ne upam sklepati, da je tudi Gabrijele pri Šentrupertu tako presojsati, kakor da so po arhangelu Gabrijelu dobile svoje ime, marveč sem mnenja, da so imenovane naravnost po drevju (gabri i jele, Weißbuchen und Weißtannen). — Vse ne gre po enem kopitu. — Poglavitna hrvatska trdnjava Karlovec se je z združenimi močmi notranje Avstrije podvignila leta 1578 ter je bila tako imenovana na čast ustanovitelja, nadvojvode Karla (Dimitz III, 67.). Ime „čakavec“ t. j. Hrvat, ki namesto s „što“ ali s „kaj“ vprašuje s „ča“, je seveda nomen agentis od glagola „čakati“, kakor „kajkavec, štokavec, ikavec, ijkavec, vekavec (Weiner), ukavec (Jauchzer)“ i. t. d. od glagolov „kaj-kati, što-kati, i-kati, ije-kati, ve-kati, u-kati“ i. t. d. Toda Čakovec (magy. Czákortnya, nem. Tschakathurn) je dobil svoje ime od ustanovitelja Csakya in pomeni toliko kot Čakov (grad, ostrog, tabor, stolp, turn). To glavno mesto v Medjimurji na progi Pragersko-Kaniža je bilo namreč leta 1267 ustanovljeno od hrvatskega bana Csakya iz ogerske plemenitaške rodovine Csaky-jev. Ta Čakov turn je prišel potem v začetku XV. stoletja v roke celjskega grofa Hermana II., a v XVI. stoletju v dedno posestvo Zrinskih. Septembra 1667 sklenili so v Čakovcu Peter Zrinsky s svakom Frankopanom, dalje Erazem Tattenbach, Fran Nadasdy in Fran Rakoczy pa Wesseleny znano zaroto proti cesarju Leopoldu I. — Tisti, ki bi radi razlagali krajna imena kar s prenosom osebnih imen, bi utegnili morda celo trditi, da je čakovec (Warter), nasprotje od podvizavca in prenegljenca, tisti ki čaka do poznega konca trdno in neomajljivo, pravi stanovitnež. Toda tak slovenski čakavec bi bil že Hrvatom morda „Čekalac“ (exspectans).

Sicer je pa, kakor smo že omenili, zgodovinsko sporočilo, da je bil Čakovec ali Čakov turen 1267 ustanovljen od bana Csakya in da ima po ustanovitelju svoje ime. Csaky je morda iz prvotnega csak (Nagel), torej svojilni pridevnik pravilno „čakov“ namesto „čakijev“.

Da se torej krajna imena **izvajajo** tudi iz osebnih imen, o tem po navedenih primerih ne more biti niti najmanjšega dvoma in tudi jaz o tem nisem nikdar dvomil in tudi nikjer tajil ali zanikaval, — toda tega ne morem priznati, da bi se osebna imena kot taka dala naravnost prenesti na kraje in porabiti kot krajna imena. Če sem torej še kot petošolček svoj čas v Liviju (I, 7) čital: „ita solus politus imperio Romulus, condita urbs conditoris nomine appellata“, — tedaj tega nisem tako razumel, da se je kar ime ustanovitelja prosto preneslo od osebe na kraj novo ustanovljenega mesta, češ mesto se je imenovalo „z imenom ustanovitelja“, ampak sem pojmlil stvar tako, da se je mesto imenovalo „po imenu ustanovitelja“, da je krajno ime samo posneto in narejeno po osebnem imenu ustanoviteljevem, kakor je n. pr. Rudolfovo (Novo mesto) po vojvodi Rudolfu IV. ustanovljeno l. 1365 po njem dobilo ime Rudolfswerd (Rudolfov poluotok). Sicer se je od 1783 do 1865 imenovalo Novo mesto (Neustadt); tedaj pa se je ob petstoletnici svojega obstoja menda z ozirom na cesarjeviča Rudolfa iznova preimenovalo nazaj na (Rudolfswert) Rudolfovo (namr. mesto). Vendar se je med prostim narodom krepkeje ukoreninilo ime Novo mesto, nego samostojno rabljeni neutrum posesivnega pridevnika. Pa da se vrnemo še nekoliko k citatu iz Livija, bodi opomnjeno, da namesto prostega „nomine“ pisatelj pogosto rabi točnejši izraz „ab nomine“ n. pr. (I, 1): oppidum condunt, Aeneas ab nomine uxoris Lavinium appellat; (I, 23): fossa Cluilia ab nomine ducis per aliquot saecula appellata est — itd. Sicer pa vsakdo vidi, da Romulus in Roma, oseba in mesto nikakor ni eno in isto — in da tudi etimološko sorodstvo obeh imen ni prav dognano. — Za tako iz osebne imena izvedeno krajno ime pa potrebujemo v našem primeru kakega junaka ali kneza ali župana „Cvilja“, pa ga ni. — Niti trdna zgodovina niti manj zanesljiva pravljica ali pripovedka ne vé nič o kakem izvestnem junaku „Cvilju“, ki bi bil Cvilovec sezidal. Toda vse to nič ne dé, živa fantazija gospoda Primoža Lessiaka priskočila nam je v zadregi na pomoč ter pričarala na pozorišče neka nova povodkinjam sorodna bitja, neke vile, ki na pregaziščih in brodiščih vodá stokajo in cvilijo, tarnajo in javkajo; in te jokave povodkinje, te bajne mimigarde, se baje imenujejo „klage“ ali „cvilje“.

Po klagah je ka-li napravljeno nemško ime Klagenfurt, po cviljah pa slovenski naziv Cvilovec (t. j. cviljov brod). — Krasno zares! To je presenetljiv hokuspokus z občudovanja vrednim lisjaštvom izveden. — Če se pa na to drzneš ti ugovarjati, da ženskega spola samostalniki ne morejo tvoriti posesivnih pridevnikov s sufiksom „-ov“, ampak da jih tvorijo s sufiksom „-in“, tedaj mož ne pride prav nič v zadrego — kaj-še! Drzno ti zastavi vprašanje, ali si res tako trdno prepričan, da pri krajnih imenih nima takih prenosov, da bi se sufiks „-ovec“ porabil tudi pri ženskih samostalnikih, češ da jezikovni razvoj pri prostem narodu ne hodi po tisti potih, ki sem jo jaz ubral, da bi namreč najprej napravili ali svojilni ali snovni pridevnik in da bi tega šele s posebnimi sufiksi posubstantivili, ampak da prosti narod operira kar z gotovimi če tudi sestavljenimi sufiksi. Prav tako naivna sicer moja sodba ni, češ da si mislim, da narod posamne sufikse še le posebej drugega za drugim stika in sklejuje. Prav verjetno je, da narod res kar počez zložene sufikse pritika ne zavedajoč se na drobno osnovnih delov teh zloženih sufiksov, — toda filologi, pa naj že bodo pohlevni samouki ali bolj samozavestni nadstrokovnjaki, mislim da najbolj prav store, če si vselej zložene sufikse lepo po redu razložijo, da cel ustroj besedotvoritve do dobrega razgledajo in razumejo, — narod namreč po nekem naravnem nagibu in po neki prirojeni jezikovni zavesti večinoma sam iz sebe pravilno obliko pogodi in pravo zadene, nekateri učeni jezikoslovci pa niti teh priprostitih pa pravilnih, od naroda izumljenih izrazov ne znajo pravilno tolmačiti — ter trdijo, da se tudi n. pr. iz ženskih osebnih imen s sufiksom „-ovec“ lahko izvajajo krajna imena, kakor Anovec in Verovce. — Le škoda, da nam tudi z izvestnimi zgodovinskimi podatki ne pojasnijo, katera kneginja (?) Ana je ustanovila Anovec in katera znamenita Vera je položila temelj za Verovce. Na vsak način bi nam taki podatki bolj imponirali, nego piškava opomba: „es würde mich wundern, wenn gerade bei -ovec nicht doch Entgleisungen stattgefunden hätten, dass etwa Anovec nicht von Ana, Verovce nicht von einem Personennamen Vera gebildet sein könnten“. — No, če se je kaj iz kolesnic izmaknilo ali s tira skočilo, tedaj tega po mojem prepričanju ni napravila slovenska besedotvoritev prostega naroda, ampak neosnovana podmena učenega gospoda. Utegnil bi me kedo interpelirati, češ —: če Anovec ni od osebnega imena Ana, od kod naj se pa izvaja? Po mojem mnenju od „jan“ = jam ali brest (Ulme, Rüster) — in po tej podmeni je Janovec ali Anovec isto, kar Brestovec namreč brestovje (Ulmenwald), kakor

n. pr. Aflenz iz Jablanica t. j. kraj, kjer rasto jabolane. Primeri še glede začetnega „j“ oblike: Assling Jesenice, Affriach Javorjah itd. Anovec je v Videmski občini v Brežiškem okraju in izraz jan = jam (Ulme) se tudi nahaja na Štajerskem.

Dokler se mi torej točneje ne dokaže, da bi bilo iz ženskih osebnih imen s sufiksom „-ov“ mogoče izvajati svojilne pridevnike, moram že z absolutno sigurnostjo držati se starega pravila, da se posesivni pridevniki izvajajo iz moških imen z „-ov“, iz ženskih pa z „-in“. — Tudi tedaj, če je osebno ime sicer maskulinum po pomenu, pa ima femininno končnico „-a“, da je torej le po obliki femininum, tudi tedaj pritika pri izvajanju svojilnih pridevnikov navadno sufiks „-in“ (ne „-ov“) n. pr.: sotonin (satanae), ijudin (Judae), neprijaznin (diaboli) itd. Od Libuša, Katarina naravno pričakujemo svojilni pridevnik Libušin, Katarinin; torej Libušin dvūr, Libušino sídlo, Jekaterininskoje itd. Pa tudi od vojvoda (Herzog) in sodija (Richter), dasiravno sta po pomenu maskulina in le formalno po končnici spominjata na feminina, imamo svojilni pridevnik „vojvodin“ in „sodijn“. Na Gorenjskem imamo znani „Udin boršt“ (Herzogsforst) t. j. vojvodin (a ne vojvodov) in zgoraj smo omenili krajno ime Sodinci pri Ormožu t. j. sodiini ali sodini (ne sodijevi) judje. Na Srbskem imamo v okrogu Kruševac, na progi Belgrad-Niš, na sovodju Moravice in Morave, malo mestece z imenom Aleksinac. Ime tega mesta se po mojem mnenju izvaja od osebnega imena „Aleksa“ (Alexius). Osebno ime „Aleksa“ pa formalno, ker se končuje na „-a“ kakor večina ženskih imen, velja za femininum, dasiravno je po pomenu maskulinum, in iz tega formalnega ozira napravlja svoj posesivni pridevnik s sufiksom „-in“, torej „Aleksin“ in ne „Aleksov“, ali posubstantivljeno „Aleksinac“ in ne morda „Aleksovac“, kakor bi bilo sicer slično z Lazarovac, Milanovac itd. — V narodni pesmi se omenja neki oborknez Aleksa, morda je kraj po tem oborknezu Aleksi dobil ime Aleksinac t. j. Aleksin gradič (Festungsstädtchen des Aleksa). Češka imena na Moravskem, namreč Aleksovice (Olkowitz) v Znojmskem in Aleksovice (Alexowitz) v Brnškem okraju, nas pri tej razlagi ne smejo motiti. — Iz zares ženskih osebnih imen pa ne znam najti svojilnih pridevnikov s sufiksom „-ov“, kakor smo jih iz formalno femininnih pa istinito maskulinih našli na „-in“ poleg takih na „-ov“. — Iz „cvilja“ (die gloag, die Klagnix, — der Totenvogel?) bi po mojem prepričanju slovenščina preko posesivnega pridevnika napravila le obliko „cviljinec“, pa nič drugega — „cviljovec“ bi bilo kvečemu mogoče izvesti iz maskulina „cvilj“, ki pa tudi ni dokazan.

Milan Pugelj:

Na jezo.

Sprl se je z ženo, razbil v veži tri največje lončene sklede in premišljal med tem, kaj bi na to jezo še napravil. Takoj mu je šinila prava misel v glavo. Planil je nazaj v hišo, kjer je šumela žena gor in dol, upirala roke ob boke in vsa zaripljena zmerjala in zmerjala. Odprl je malo rdečo omarico v steni in vzel iz nje velik ključ.

— V zidanico mi že ne greš, je prsknila žena, na mestu obstala in udarila s peto ob tla.

— Pa se poskusiva, če ti ni prav!

Gledal jo je samo z belino, posadil na glavo klobuk in trdo in brezbrizno odšel.

— Fej te bodi, fej te bodi, so letele besede za njim, a on je zavil za hišo in preko polj.

Bilo je koncem maja in vse je zelenelo in cvetelo. Škrjanci so peli v zraku, metulji so križali pot, in solnca je bilo toliko, da se je zdelo, kakor bi se vsa ogromna krajina na glas smejala. Tu in tam po njivah so delali moški, nekje pod mejo so pele ženske, a kmet je korakal neusmiljeno po nežnih travicah, ki so rastle iz pota. V koščeni, obriti obraz je bil rdeč, dihal je globoko in debelo, gledal je v tla in skremžil večkrat ustne, kakor da hoče zakleti.

Onstran njiv je stopil v gozdček in onstran gozdička jo je mahal s hlastnimi koraki proti goricam. Koliko solnca je bilo tam, koliko zdravega in milega sijaja! Podolgovata holma ob desni in levi kakor božja kolena, a med koleni samo zeleno božje krilo, kjer se koti od diha nebeških ust in razvija od božanja blagih nebeških rok edino zemsko dete božje, vinska trta in njen tajni in sveti cvet in sad.

He, tista bela glava, ki gleda tam iz rebri, to je prva zidanica. V njej je hlad in mir, in ob njenih stenah spijo temni in visoki sodi in za njihovimi dogami leže rdeča in rumena jezera, čista in hladna in opojna, skrivajoča v sebi mogočen vonj, ki poživlja naše prsi in moč, ki draži kri in jo podi po žilah, da je starec mlad in bi se igral z mladenko, ki ji poganja iz neder prvi cvet. Tu so doma vinski duhovi, ki ščebetajo jeseni od posode do posode svoje tajne pomenke.

Kmet porine v vrata ključ, obrne ga in obstane pred pragom. Vrata zacvilijo in zlezejo daleč nazaj. Iz nizke temine se vlije val močnega in hladnega vonja, ki je opojen in močan, kakor da bi bil živ duh, ki se je privalil oblaku enako iz črnega soda.

Kmet stopi v hram, seže na polico nad vrati in izbere dve lončeni posodi. Nese jih na prag, ogleda jih, če ni na dnu pajka ali pajčevine, stopi k velikemu sodu in natoči obe posodi do vrha. Od stene si prinese malo mizo, privali tialo, sede nanje in prične piti. Pije nekoliko in že je pozabljena žena, ki z jezikom pika in in grize, še nekoliko pije in že so zatonile skrbi kakor solnce za gore, in že je posijalo novo, svetlo solnce zadovoljnosti in dobre volje. He, bili so časi, se domisli, ko je imel dvoje deklet zares in tri za kratek čas in vseh pet se je pulilo za njegov fantovski stan.

— E — he, katera mi ga vzame? Ti, Marijana, že ne, ker hodiš kakor gos, in ti tudi ne, Ušpeta, ker vidiš okoli vogla, in tudi ti ne, Lucija, ker imaš usta kakor nebeška vrata. A ti, Doroteja, imaš nekaj, kar pozna do zdaj samo jaz in ti! To mi je vseč in kaj se ve, če me ne zmoti vrag, da se zavežem s teboj za vse kvatre!

— Holadra, mrmra kmet, lepe misli in dobro je, da sem sam!

Ali že mu šine v glavo spomin na kmeta, ki je ugnal sodnika samega, in žal mu je, ker je sam in ne more nikomur povedati dobre in važne prigodbe. Pije in pije, oddahne se, potegne z dlanjo preko ust, stopi na prag in gleda po jasni rebri. Gleda nekaj časa in zagleda nekaj črnega, ki se premika tam spodaj med zelenjem.

— He, he, kriči, Turek ali kristjan, ali kdor si božji, stopi k meni, prijatelj!

Postava obstoji, obrne se in naenkrat jo mahne kar počez proti zidanici.

— Ha, ha, se smeje kmet, to si pa ti! Tisti mlinar, kogar mlin mleti noče, kadar je kaj moče, kadar je pa suša, pa posluša.

Mlinar, dolg, suh, kocinast in škrbav, pravi, da je nesel vrečo moke konjedercu za hrib. Slišal je pa tam izza nekega zidu take glasoave, kakor bi imela siva baba konjederska k jaslim priklenjene vrage mesto konj. Še po dnevi ga je bilo groza.

— Stopi naprej, pravi kmet, pa poskusiva tega-le, ki bolj pogreje kakor vsako dekle!

— Pa ga daj sem, Urh! Baba, veš, pa že tako gleda, da ti ne gre iz spomina.

— Katera baba?

— Konjederka! Preklel bi jo, če bi se je ne bal. Kaj veš, s kom je v zvezi.

— Z moškimi je bila, dokler je bila za kaj, zdaj je pa taka, da še zadnji petelin za njo ne kavsne!

— Urh, primi se za jezik, da ti ne priklíče more v hišo ali pa bolezní k svinjam!

— Če bi bil vedel, mlinar, da bom tako mevžo dobil za tovariša, pa bi bil vzel svojo babo s seboj, če sva tudi skregana. Zakaj ona se ponoči vsega boji, samo moža ne. Pij, mlinar, ná, natočil sem že!

Mlinar pije in pije in ko postavi posodo na mizo, oblizne ščetinaste brke, išče z očmi po temnih kotih, najde vlažno tnaló, ga privleče k mizi in sede nanje.

— Kaj pa zdaj misliš? vpraša kmet. Kaj se ti zdi, da boš pil, pa molčal zraven? Povej mi kaj, če nimaš take glave, kakor lanska repa, ki je bila vsa šupla.

— Hej, ali ti veš, da jo je vrag ponesnažil? O res je tako: lani je vso repo vrag ponesnažil, zato je bila taka. To mi je povedala tista Katra s Kravjega roga, ki vidi samo na levo oko in še na tisto skoro nič. Pravi, da ga je videla.

— Ti si desetkrat slabši od moje babe. Zakaj moja baba ni za nič, je pa le za tisto dobra, za kar je, ti pa, fej te bodi, imaš babji gobec, pa še baba nisi.

— No, no, mrmra mlinar, kaj me pa nabadaš?

— Povej mi kaj, kar bo zame, glej ga hudimana! Pij, ná, pa obrni jezik po človeško.

Mlinar pije, kakor vidi kmeta, postavi posodo na mizo, se obriše in reče:

— Ti, Urh, ki hočeš biti bolj muhast, kakor so muhe, ene pa vendar ne veš!

— Pa jo povej, če je kaj prida.

— Tega ne veš, kako je ugnal kmet orožnika.

Kmet se čóha po temenu, včasih potegne vase tako globoko sapo, da zahrči, mrda zaničljivo z ustnicami in reče:

— Mlinar, od tebe pa ne pričakujem prave. Če pa kaj velja, ga bova pa še vsak pet takih mer, pa še ne pojdeva.

— No, vidiš, to je bilo tako. Moj stric, ni res, moj ujec, ker je bil moje matere brat — bog ji daj dobro, naduha jo je strla — moj ujec je imel takó-le slabost za divje zajčke. Če je zvohal, da hodi kateri v deteljo, pa si je izbral krepelce, in če je le mogel, ga

je kresnil za dolge uhlje, da še zacviliti ni imel časa. Imel je tudi pihalnik, ki ga je nabijal po ves večer. Če je ponoči zaplašil ž njim kakega zajčka, je pa tako nazarensko počilo, da je bila vsa hosta pokonci. In tudi vaščani smo mislili, da gredo Turki nad nas, pa je bil le našega ujca pihalnik. No, le čakaj, da ti povem naprej. Ravno zato pa, ker je imel ta pihalnik tako strašen glas, je naš ujec nekaj drugega potuhtal. Pri nas v vasi ni konj, kakor veš, samo vole imamo in krave. Včasih pa pride Ribničan z rešeti in piskri, on pa ima konja, tistega sirca, ki nima nič repa. Tisti sirec pa je imel rep, ker bi drugače ne bil dobil naš ujec žime, iz katere je spletel zanjke. Sicer je bil privezan pod Debeloglavčevim kozolcem in tam ga je naš ujec omulil. Vidiš, in zdaj ti bom šele povedal, kako in kaj. Ujec je nastavljal zanjke po tistih krajih med grmovjem, koder so hodili zajčki. Pa je marsikaterega dobil, ki je cvilil in otepal. Hitro mu je vzel sapo in ga stlačil pod plašč. Veš, enkrat pa — poleti popoldne — ti gre ujec in se muza, ker že od daleč vidi dolgouhca, kako se zaman sili in puli naprej. Stopi dalje, postopi malo tako-le, prime zajčka, se ozre okoli sebe in — o, sataš in krota! — zagleda tam orožnika, ki je vse videl in prihaja bliže in bliže. Ujca prične nekaj ščegetati po tilniku in zadaj po glavi. Naenkrat sname zanko z zajčkove noge, dene ga bolj na rahlo med kolena, pa ga prične tepsti po zadnji. In zraven govori:

— Ti capin grdogleđi, ti! Torej dobil sem te, uho tatinsko! Ali boš še hodil moje zelje glodat, kaj? Ali boš še hodil moje zelje glodat, kaj?

Orožnik pride in pravi:

— Kaj pa vi počenjate?

— Zajca sem ujel, ker hodi v moj zelnik. Že prej sem mu obetal, da jih bo dobil, zdaj ga je pa doletelo!

Ujec izpusti nato zajčka, ki jo odbriše med steljo in grmovjem, orožnik gleda v tla in nekaj zase brunda.

— Kaj pravite, vpraša ujec, ali bo še prišel v moj zelnik, ali ga ne bo več?

— Hajd k vragu, buča zvita, je odgovoril orožnik in šel svojo pot.

— To-le sem mislil povedati, neha mlinar, ali je prava, ali ne?

— Še smejati se ne morem, pravi kmet. Nič prida ni. Vidiš, jaz vem pa tisto, v kateri je ugnal kmet sodnika samega!

— I, ta bo pa bosa!

— Jo bomo pa obuli. Pij, mlinar, da boš laglje poslušal.

Pila sta in pila in nista opazila, kako zahaja zunaj solnce. Čim manj svetlobe je prihajalo skozi vrata, tem svetlejša so jima bile oči. In dihala sta globočje in težje.

— Ali ti veš, kje je Cirknica? je vprašal kmet.

— Na Notranjskem kali.

— Kaj pa je tam, mlinar?

— I, župnik menda, cerkev, kmetije!

— Ali misliš, da je Cirknica vas?

— Trg bo!

— Nič trg, mesto, mlinar!

— Trg bo!

— Mesto, moka spridena, je zakričal kmet. Mesto je! Tam je moja baba doma, pa misliš, da ne bo mesto? Kaj pa ti veš, ki še čez hrib nisi nikoli pokukal!

— Da je trg, to pa le prav vem!

— Ni, je udaril ob mizo kmet. Misliš, da ti v vasi odštejejo petsto tolarjev, če jih rešiš nepreskrbljenega dekleta? Zakaj pa že sedmo leto poslušam, da je ona iz mesta doma, jaz sem pa zarobljen kmet? Če mi ne daš prav, pa te vržem skozi vrata!

— N-o, pa bodi, kakor želiš! Čeprav je trg, pa le naj bo mesto!

— Nič zavoljo tega, mlinar, ampak zato, ker je!

— N-o, dobro!

— Kaj, ti boš mojo pamet postavljaj narobe?

— N-e zameri! Pil sem preveč in jezik se mi vali po ustih kakor sirov štrukelj, ki ga ne moreš pogoltniti! Zdaj sam več ne vem, kaj je Cirknica: ali je trg, ali je mesto.

— Kaj si ti misliš, kaj je nadalje pri Cirknici?

— He, to pa vem! Tisto jezero, ki spomladi izgine in jeseni spet pride. Poleti kose po dnu, jeseni se pa vozijo v čolnih in ribe love. To vse vem.

— No, zdaj pride tisto, mlinar, kar sem ti mislil povedati. Veš, moj žlahtovec, moje žene po polu stric — pri hiši se je reklo pri Kapunu — ta je bil tisti, ki je ugnal sodnika.

— E, e!

— Kaj pa meketaš kakor ovca? Ugnal ga je!

— Kako pa?

— Vidiš, ta je pa taka-le, mlinar. Tisti žlahtovec moj, trden kmet, je rad kako ribo pohrustal. Posebno so mu dišali sulci, ki so imeli včasih po osem in tudi po več funtov. Sam si je izpilil doma

iz starega železa osti, pa je takole pod mrak sedel v čoln in pogledal, če leži kje blizu kakšno ribje poleno. Večkrat je kaj nabol in prinesel domov. Enkrat pa ga nekdo opazi, in birič mu prinese papir, ki ga je klical na sodišče. Tisti kmet gre in pride pred bradatega sodnika, ki ga vpraša, če ve, zakaj je prišel.

— Čeprav gledam in govorim, reče kmet, tega pa, zakaj sem poklican, le ne vidim in ne vem.

— Vi ste, pravi modro sodnik in gleda v sive papirje, vi ste lovili ribe. Zakaj ste jih pa lovili?

— I, ker so bežale, gospod!

— Le pametno govorite, ga svari sodnik. Ribji lov v jezeru je prevzel graščak.

— E — he, gospod sodnik, pomaha kmet, saj jaz nisem lovil na njegovem, saj jaz sem lovil na svoji parceli, nad svojim travnikom!

— Nič, maje sodnik glavo, vsa voda je graščakova!

— Če je pa taka, kima kmet, in zahteva s kazalcem, potlej pa rečem enkrat za vselej kar na tem mestu to-le: Graščak mora v štiriindvajsetih urah spraviti vodo z moje parcele!

— Kam? vpraša začudeno sodnik in kmet se obregne: Kamor hoče, kaj me to briga! Volk je lužo izpil, pa je zato počil, graščak pa menda ne bo počil, ker ima trebuh kakor kovačev meh!

Sodnik čečka nekaj po papirju, premišlja in reče:

— Oče, vi ste bik!

Kmet, moj žlahtovec, tudi premišlja. Gleda v tla, se muza, pa dvigne čez nekaj časa oči in poniglavo povpraša:

— Kaj ste vi, gospod sodnik, vol?

— Héhehe, héhehe, se smeja mlinar in preklada omahujočo glavo z desne na levo. Héhehe, héhehe!

— Tako je ugnal z besedo sodnika, neha kmet svojo zgodbo. Jaz pa, doda, bi ugnal še koga drugega, še koga drugega ti pravim! Ugnal bi, poslušaj, mlinar, ugnal bi hudiča samega!

— Ježeš pomagaj, zastoče mlinar in se stisne kakor mokra kokoš.

— Pa veš, s čim bi ga ugnal? S pijačo, ti povem, s pijačo bi ga, da, hudiča samega, če je prav žejen kakor devet kovačev!

— Ježeš pomagaj, zajavka mlinar in se še bolj skrči. Drži jezik, da ga še res ne priklješ!

— Toliko mer, kolikor jih pocedim jaz, jih tudi sam satan ne spravi pod streho. Pa naj pride sem, če ne verjame!

Mlinar zdrzne naenkrat pod mizo in obleži pijan in prestrašen.

— Ježeš pomagaj, stoka od tal, ne govori tako, ker je pod mizo tako čuden duh, kakor bi po peklju smrdelo.

— Kar sem dejal, sem dejal, pravi kmet in udari s posodo po mizi.

Zunaj je že večer, a ves svetel in jasen. Zvezde gore in luna sveti naravnost v hram. Okoli in okoli vse cvrči in šumlja, vse se giblje in ziblje v tihi sreči, ki jo izdihava to nebo z zvezdami in mesecem. V dolini pojo fantje.

Kmet naenkrat sliši neko drobljenje in zdi se mu, kakor bi tekla okoli hrama srna. Prime vrč, pije in pije in preko vrča vidi naenkrat črnega kozla s kratkimi rogmi in dolgo brado. Kozel preskoči prag, postavi se na zadnje in iz sprednjih so naenkrat roke. Oči se mu svetijo kakor mački. Oblizne se z rdečim jezikom in nič ne zine.

Kmet čuti, kakor bi mu kdo zabadal v hrbet in tilnik iglo za iglo, ali z očmi ne trene in ustne malomarno zateguje.

— Na, pij, pravi, če si zakaj!

Kozel stopi bliže in pije. In tudi kmet pije. Ko sta vrča prazna, pa stopi spet k sodu. Natoči do vrha in spet pijeta. Pijeta in pijeta, a ni pijan kmet in ni pijan kozel.

Kozel stopi bliže, sključi se in sede h kmetu, ki se odmakne. Kmet ga gleda od strani, viha nos in reče:

— Sedi dalje od mene, na ono stran!

— Zakaj?

— Ker nesramno smrdiš!

— Saj gnoj tudi smrdi, pa si ga le vaje.

— Nak, kmetu pa ne smrdi gnoj, hudič! Vidiš, kako si neumen in kako nič ne veš! Kmetu gnoj lepo diši, tako mu diši kakor škricu/gartroža! Gnoj je za kmeta smetana, ker je smetana za naše njive!

— Kako pa torej smrdim?

— Kakor bi cunje palil, žgal kosti ali pa staro usnje, razlaga kmet in viha nos, in še huje smrdiš! Odmakni se, trkajva preko mize!

Kozel sede res na drugo stran in spet pijeta in pijeta. Kmet toči znova, postavi vrča na mizo in trči. In spet pijeta in pijeta. Kozel se liže, ali že ne more ujeti vseh kapljic, ki mu uhajajo ob desni in levi strani ust v brado in kapljejo od tam na grdi in kosmati trebuh. Nenadoma prične kašljati in kmet pokaže s kazalcem vanj:

— A-ha, pravi, sem te že ugnal! Do grla ti sega vino! Še enkrat trči!

Trčita še enkrat in nagneta vrče. Kozel samo parkrat požre, postavi vrč na mizo in v tistem hipu omahne. Pade po črnih tleh in leži tam smrdljiv in kosmat.

Kmet potrka ob mizo in se zadovoljno zahohota:

— Ugnal sem samega hudiča, mlinar!

Brcne pod mizo, ali mlinar smrči in se ne gane.

— Zdaj pa, pravi kmet, vržem oba skozi vrata in grem domov.

Umakne mizo k steni, tiplje za mlinarjem, zagrabi ga, nese čez prag in vrže v travo.

— Ježeš pomagaj, zastoče mlinar in spi naprej.

Kmet gre nazaj, tiplje za kozlom, zagrabi spredaj in zadaj, ali dvigniti ga ne more.

— Težka je, mrmra, mrha peklena, kakor bi bila iz svinca.

In še enkrat prime, močneje se postavi na noge, ali ne dvigne ga.

— He, prekleti kocinar, mrmra, v vinskem hramu te pa ne pustim. Tudi pri babi bi te prej pustil, tukaj te pa ne bom!

In vnovič se postavi, zagrabi spredaj in zagrabi zadaj, ali kosmatinca ne premakne. Stopi naprej, oprime glavo in skuša dvigniti samo prednji del. Ali glava se ne gane.

— He, se jezi, težak je ta capin kakor cerkveni vogal. Kaj ima neki v sebi mesto mesa in kosti?

Stoji nad njim in spet čuti po tilniku in hrbtu, kakor bi mu kdo zabadal igle v kožo.

— Zdaj pa imam res hudiča, mrmra in groza se ga poloteva. Zgrabi naenkrat klobuk, zaklene vrata za seboj in teče na vso moč v dolino. Beži skozi gozd, in od desne in leve mahajo za njim smreke in bori, on pa ravno toliko, da jim sproti uhaja. Leti čez njive in mlado žito nejevoljno šumi in ga zbada. Pogleda kvišku, in luna se jezno cmeri.

Kmet pa teče in teče skozi tiho vas in butne na vso moč ob vrata farovža. Ves je upehan, ne gleda nikamor drugam nego v kljuko. In ker dolgo nikogar ni, buta s čevlji v vrata, bije s pestmi po njih in vije kljuko, da odmeva dolgočasno po kamenitih hodnikih.

Čez dolgo časa prideta župnik in kuharica in mu odpreta. Ko izve župnik, kako in kaj, ga umije z blagoslovljeno vodo. To takoj pomaga. Kmet gre domov in se spravi v postelji z ženo še tisto noč. Poslej ne preklinja in s hudičem nista bila nikoli več skupaj.

*Mislil, da pad o kme male ma frivolnost - je pa spr
gre mu na humoreske*

Vojeslav Molè:

Zdravica.

Sneg zamel je vso daljino,
vihra vriska v temno noč, —
kakor kri se peni vino,
časo dvignil sem tresoč.

To na zdravje našim letom,
naj cvetejo ko doslej,
naj rasto pred celim svetom
kakor hrast šumečih vej.

To bodočnosti ognjeni,
rójeni iz smelih sanj;
kjer je mož — zlato jekleni,
božja iskra padi vanj.

Časo to pa vam, spomini,
vino v njej je srčna kri.
Kakor vzkliči ste v davnini,
takšne nosim vas vse dni.

Gaj razpevani, šumeči,
kako daleč sva nocoj,
a še vedno sen o sreči
med teboj je in menoj.

Vse besede njene solnčne
v duši vedno še zvené
in v daljave so neskončne
vedno, vedno z mano šlè.

Sneg zamel je vse daljine,
vihra vriska v temno noč.
Sred samote in tujine
sem pri tebi, gaj pojoč . . .

Književna poročila

Domoznanstveni pouk v ljudski šoli. Po načrtih moderne metodike. Stavila Eliza Kukovec. Izdaja „Slovenska šolska matica“. V Ljubljani, 1912.

To delce, ki spada v serijo pomožnih knjig za ljudskošolske učitelje, je izšlo v dveh delih. L. 1912 je izšel 1. snopič (str. 1—80), l. 1913 drugi (str. 81—104); drugi snopič ima sicer na naslovni strani natisnjeno „Konec“, toda na obdelani tvarini in na str. 104 se zdi, da mora nekaj še iziti. — O namenu in obliki publikacije nas pouči „predgovor“, ki ga je napisal H. Schreiner. V njem se povdarja važnost domoznanskega pouka z ozirom na stvarno in formalno izobrazbo učencev. Večina učencev naj dobro spozna vsaj oni del sveta, preko mej katerega ne bo nikdar prišla. Vsi učenci pa dobivajo pri spoznavanju svoje ožje domovine one temeljne predstave, ki jim pomagajo spoznati širši svet in tako širiti njih duševno obzorje. S poznavanjem domovine se goji tudi ljubezen do domovine in tako ima domoznanstveni pouk tudi svojo vzgojevalno moč. Vkljub mnogim teoretičnim navodilom pa je pouk te vrste težaven, ker zahteva za različne kraje različne prakse. Ker „Šolska matica“ ne more izdati za vsako šolo praktično izvedenega navodila, je izdala v tej knjigi vzorec, da se vidi, kako se obravnava ta tvarina na eni določeni šoli in da se tako spozna način, kako je to tvarino treba obdelavati. Snov si bo morala vsaka šola zbrati sama, le metodo bo lahko posnela po tem vzorcu.

Pisateljica je v ta namen pokazala, kako poučuje na svoji šoli domoznanstvo in je podala pri tem podroben domoznanstveni opis Haloz, Slovenskih goric in Pohorja. To je velik del vzhodnega južnega Štajerja, in na vseh šolah po tem ozemlju bodo učitelji lahko rabili tudi gradivo, ki ga je pisateljica nabrala. Za te učitelje bo dobro, če si nekoliko ogledamo kakovost in porabnost nabranega gradiva. Pri tem se bo pokazal tudi način, kako je pisateljica zbirala potrebno gradivo, oziroma: kako ga ni! In pred tem, da bi jo učitelji, ki si bodo sami morali nabirati gradivo, v načinu nabiranja posnemali, jih je treba posvariti.

Knjiga ima tipično napako, ki se nahaja na mnogih slovenskih znanstvenih spisih: pisatelj se trudi in ubada z delom, ki so ga opravili drugi že davno pred njim in navadno celo — boljše. Pri nas se najde marsikdo, ki piše to in ono, pa mu niti v misel ne pride, da bi poiskal, kaj so o tej stvari napisali že drugi pred njim. Lahko bi si prihranil nepotrebno delo ali popravil tuje zmote in tako pripomogel k znanstvenemu napredku — toda tak pisec misli, da mora vse izvleči iz svojega mozga. Ni čuda, če se pri tem včasih ukane. — Ne vem, ali je znana pisateljici knjiga, ki je kos njenega dela opravila že leta 1886. To je: „Domoznanstvo omoškega okraja. Po načrtu, sestavljenem od odbora, priredil in založil odborov predsednik Fran Rakuša, nadučitelj pri Sv. Bolfenku“. Pač pa jasno vidim, da ni rabila knjige, brez katere je tako delo zelo težavno in skoro nemogoče. To je: „Gemeindelexikon von Steiermark“ (Wien, 1904). V njem bi našla slovenska imena za razne kraje, ki se nahajajo v njenem spisu sedaj ali samo v nemški ali pa v napačni slovenski obliki. Tam bi našla, da je „Gutenhaag“ (str. 53) „Hrastovec“, „Ankenstein“ (str. 31) „Bořl“, „Ritersberg“ (str. 68) „Ritosnoj“, da se piše „Cogetinci“ in ne „Cogenice“ (str. 56). Te „Cogenice“ je pisateljica napravila sama iz nemškega „Zoggendorf“, kakor je napravila iz nemškega „Mutschen“ svoje „Muče“.

(str. 53). V tem slučaju bi ji sicer tudi „Gemeindelexikon“, ki ima „Mučno“ namesto pravilnega, tam običajnega „Močna“, ne pomagal mnogo. — Posebno veselje ima pisateljica z etimologiziranjem, samo da pri tem nima mnogo sreče. Na str. 24 navaja za razlago krajevnega imena „Stoprce“ kar dve možnosti: ali 1. iz Sto-brdce = Sto hribov, ali pa 2. iz „stopice, stopnice“. In vendar je Štrekelj že l. 1906 pokazal (Č Z N, III, str. 60), da izhaja ime od besede „stopa“. Ptujski minoriti so v tem kraju imeli stope in l. 1440 se kraj naravnost imenuje Stampendorf. Tudi za „Radgona“ ima kar dvoje razlag, ali je „Rakovna“ = „Rakovo“ mesto ali pa „Ratkovo“ mesto. Toda isti Štrekelj je istotam (str. 47) pokazal in za njim L. Pintar (Carniola, 1909, 45), da je Radigojevo mesto. Z razlago krajevnega imena „Središče“ so se resno trudili pred pisateljico že drugi: Dr. Avg. Stegenschek (Č Z N, V, 37) in Kovačič Fr. (Č Z N, VI, str. 145–152), ki je napisal tudi veliko monografijo o tem kraju. Vkljub vsemu temu nam servira pisateljica naivno razlago, da se kraj zato imenuje „Središče“, ker je sredi treh dežel: Štajerske, Ogrske in Hrvaške (str. 58). Če bi bila na teh primerih videla, kako težko je priti do jasne in dobro podprte razlage kakega krajevnega imena, bi pač opustila svoje druge etimologije, ki jih je ravno tako težko dokazati, kakor jih je težko ovreči. Nekatere so res na prvi pogled nemogoče. Ona razlaga „Makole“ iz „Maksovo polje“ (str. 30), „Zavrč“ iz „Zavrčje“ = „Završje“ = „Za vrhi“ (str. 32), „Razvina“ iz „razvaje“ = „razboj“ (?) (str. 67). V marsikaterem oziru je značilna njena razlaga besede „Ščavnica“ (str. 57), kjer pravi, da je ime vzeto iz ljutomerskega narečja, v katerem pomeni „ščavna“ „počasna“. Miklosich se je v svojem delu „Die Ortsnamen aus Appellativen“ tudi pečal z razlago tega imena. V prvem delu (1872) pravi na str. 11: „Dunkel ist seiner Bedeutung nach das in Ortsnamen häufige štava, ščava“, v drugem delu (1874) pa navaja pod „štava“, baš „Ščavnico“. ki jo je postavil tudi v svoj Etymolog. Wb. (1886) pod „štav — 1“. Miklosich je bil rojen Ljutomerčan, je pač poznal tudi ljutomersko narečje, toda njemu je beseda „dunkel“, samo naša pisateljica ve, da pomeni baš v njegovem, ljutomerskem narečju „počasen“. Druge razlage ni, kot ta, da si je pisateljica ta pomen ali sama in usum proprium izmislila, ali pa ga v dobri veri nekritično od koga prevzela. Enaka je tudi z besedo „borl“, ki pomeni v Halozah baje „brod“ (str. 31). Sploh se v vseh opazkah, ki zadevajo jezik (str. 33, 50, 64, 76, 78), vidi polovičarstvo, ki sili človeka, da reče: „Boljše nič, ko kaj takega“. Z etimologijo besede „dekan“ (str. 27) ne bo v šoli nič opravila, kakor hitro bodo šolarji začeli šteti. „Pet in pol kilometrov“ je nesmiselno tvorjena oblika (str. 34); „hlapon“, ki se nahaja v knjigi parkrat, pa je tako zastarel tip, da spada v muzej in ne na progo. Sod ne „vsebuje“ (str. 32) 465 veder*, ampak jih „drži“ — to bi lahko prepisala pisateljica iz ust vsakega najmanjšega šolarčka, kakor lahko čuje od njih, da so bili na „furežu“ in ne na „furešu“ (str. 33). — Da sta na poti v Rim maševala v ljutomerski cerkvi sv. Ciril in sv. Metod, to je prazna trditev brez vsake podlage. Isto se — z isto mero verjetnosti — trdi še o mnogi drugi cerkvi v slovenskem kotu med Muro in Dravo.

Radoveden sem, kako je prišlo, da je mogla pisateljica zapisati sledeče: „Na samotnem obrežju Mure pri Cmureku zapazimo čudne zgradbe iz vejevja. To so bobrove stavbe“ (str. 62). Tisto fiktivno potovanje (s plavom po Muri) se je pač najbrže vršilo po kakšni Hölderjevi stenski sliki, kjer je ob reki naslikano vse, kar se lahko najde ob nji. Zadnjič se v Avstriji omenjajo bobri pred kakšnimi petdesetimi leti, od takrat ni ne duha ne sluha o njih. (Brehms Tierleben, 4 Aufl. Leipzig 1914. XI. Bd., 448).

Neresnico je napisala pisateljica na str. 40, kjer opisuje vožnjo z vlakom iz Ptuja v Maribor. Tam stoje med drugim sledeči stavki: „Druga železniška postaja je Pragersko. Izprevodnik zakliče: „Vsi izstopite!“ ... Od jugo-zapada pridrdra drug vlak ter postoji. Izprevodnik zakliče: „Poštni vlak v Maribor, Gradec, Dunaj! Brzo vstopite!“ ... Prva postaja ima napis Račje-Fram...“ — To vse skupaj vendar ni res! Pisateljica se je tega sama zavedala, zato se v prihodnjih stavkih nekoliko bolj oprezno izraža: „Druga postaja je Orešje-Slivnica... Tretja postaja so Hoče...“ — Tako potvarjanje resničnega položaja se ne da opravičiti z nobenimi oziri. Saj lahko vsak učenec, ki se je kedaj vozil po tej progi z odprtimi ušesi, spravi učitelja v zadrego. Tudi sta pisateljica in urednik pri teh rečeh pozabila na „predgovor“, kjer se opozarja „posebno na državljanski pouk, ki ga po pravici zahteva novejša metodika in ki ga je doslej vobče malokdo upošteval. In baš to je glavni namen te knjige.“ — Meni se zdi, da ne!

Avtoritativni značaj ljudskošolskega pouka zahteva, da se na tej stopnji podaja samo to, kar je jasno in trdno dognano, ne pa to, kar je še dvomljivo ali celo naravnost napačno in neresnično. Da ocenjena knjiga v tem oziru ne ustreza v popolni meri, tega ni kriva toliko pisateljica sama, ko oni, ki so njeno knjigo izdali. V odboru „Šolske matice“ se je vendar našel kdo, ki bi opazil očitivne napake spisa in poskrbel, da se odpravijo. Sama „metodična“ recenzija in aprobacija je v tem oziru premalo. Veseli pa me knjiga kot dokaz, da se tudi v naših širših krogih čuti potreba podrobnega poznavanja naše domovine. „Šolska matica“ bo storila lepo in zelo koristno delo, če bo interesirane činitelje opozorila na vire, kjer bodo lahko dobili zanesljivega in dobrega gradiva za „domoznanstvo“. Naj sestavi bibliografijo našega domoznanstva; na tem polju je pri nas že mnogo opravljenega, dasi še ne vse. Dva lista imamo: „Carniolo“ in „Časopis za zgodovino in narodopisje“, ki se leta in leta trudita z našim domoznanstvom. Obema se je sedaj pridružil „Korotan. Glasilo društva za zgodovino in narodopis koroških Slovencev“, ki bo obdeloval isto polje. Toda baš oni, za katere [se vse to delo opravlja in ki ga za dosego svojih namenov potrebujejo — kakor da zanj ne vedo.

Dr. J. A. Glonar.

„Društvo sv. Jeronima“ v Zagrebu je za l. 1914 izdalo le dve knjigi, in sicer koledar „Danico“ in l. snopič Svetega pisma novega zakona. Društvo obstoji blizu 50 let ter šteje 35.000 članov. Ustanov ima 26; zadnji čas so se ga z ustanovami spomnili na pr. † samoborski župnik Franjo Forko, † karlovški odvetnik dr. Ivan Banjavčić; sedanji predsednik društva kanonik Ljudevit Knežić, oddelni predstojnik za bogočastje in nauk v m., dr. Milan Amruš ter nadškof dr. Bauer. Imovina vseh ustanov je koncem l. 1913 znašala 92.600 K. Člani plačujejo po 1 K, utemeljitelji 10 K. Od „Družbe sv. Mohorja“ se razlikuje n. pr. po tem, da ima vsako leto svojo glavno skupščino. — „Danica“, koledar za l. 1915., je obsežna knjiga s 419 stranmi. Poleg koledarskega gradiva in društvenega letopisa nahajamo v njej obilo poučnih člankov, pesmi, povesti in slik. Koledar je za katoliško in pravoslavno cerkev. V abecednem pregledu so podana „svetniška in nekatera narodna imena“ (Anastazija — Taža, Bariša — Bartolomej, Blagoslava — Eudoksija, Bogislav — Teobaldo, Božena — Natalija, Budislav — Gregor, Čedomila — Adelhajda, Doroslava — Agata, Dušan — Spiridion, Milivoj — Klement, Radvan — Hilarij, Sišman — Sigismund, Zdravko — Valentin, Veljko — Maksim, Vitomir — Siegfried itd.) Prof. dr. Rudolf Horvat podaja „hrvatski zgodovinski koledar“, to je k poedinim dnev hrvatske zgodovinske dogodke, ki so se dogo-

dili na dotične dni. Menda prvič je uvrščen v knjige Sv. Jeronima slovenski članek; Vladimir Pušenjak priobčuje v Danici slovensko razpravo: „Pomen strojev in strojnih zadrug za kmetijstvo“. Uredništvo pripominja: „Ovaj članak donosimo u slovenskom jeziku. Čitaj samo malo polakše, pa češ sve razumjeti, kao da čitaš jezik hrvatski“. — Med slikami omenjamo sliko Ilike Zrinskega z otoka Krfa, potomca stranske panoge Zrinskih, ki so v glavni veji izumrli s sinom nesrečnega Petra 1703. — Podatki o avstrijskih mestih na str. 73. so očitno zastareli.

Dr. Fr. Ilešič.

Naše revije

Lovec. List za lov in ribarstvo. Mesečnik. V Ljubljani, 1914. M. 40. Leto V. Letna naročnina 8 K, udje lovskega društva ga dobivajo brezplačno.

Lovec, glasilo „Slov. lovskega društva,“ zavzema častno mesto med našimi športno-strokovnimi revijami. Tem pri nas usoda ni naklonjena, navadno prenehajo po kratkih poizkusih. Toda Lovec je srečno prestal začetno dobo in si je priboril vse pogoje za nadaljni obstoj. Nekako pred petimi leti je razposlalo „Slovensko lovsko društvo“ poziv za ustanovitev Lovca vsem, ki se zanimajo za lovno in prirodopisno gibanje, in že januarja 1910 je izšla 1. številka, lična po obliki in zanimiva po vsebini. Zdaj po prvem petletju se uredništvo Lovca lahko z zadovoljstvom ozira na že dovršeno delo in gleda z najlepšim upom v bodočnost, opirajoč se na krog zvestih sotrudnikov in čitateljev.

Kranjska je bila nekoč bogata na mnogovrstni divjačini. O tem nam še pričajo lovni izkazi in poročila iz 18. in iz začetka 19. stoletja. Vedno naraščajoče obljudenje dežele in brezmiselno preganjanje in pobijanje divjačine pa sta močno iztrebila naša lovišča. Šele ko je začelo delovati „Slovensko lovsko društvo“ za izboljšanje lovnih razmer, se je nekoliko preokrenilo na boljšo stran. Močno oporo je imelo lovsko društvo v svojem glasilu „Lovcu“, kjer je sodelovalo v prvem petletju okrog 50 pisateljev. V temeljitih razpravah in člankih so opozarjali na racionalen lov, ki je velike narodno-gospodarske in vzgojevalne važnosti. Nastopali so proti neusmiljenemu in nesmotrenemu streljanju divjačine in so toplo priporočali umno gojitev in odstreljevanje divjačine. V zaokroženih monografijah lovnih živali so seznanjali lovce s prebivalci njih lovišč; starejši lovci so s svojimi bogatimi izkušnjami izpopolnjevali lovsko-strokovne in lovsko-zoološke sestavke s spomin-skimi članki na zanimive dogodke v Dianinem kraljestvu. V predelku razprav so važni tudi poslovni in riboslovni sestavki.

Izmed številnih sotrudnikov naj navedemo vsaj nekatere, ki so bogatili skozi celo petletje Lovčevo vsebino. „Za kunami“, s to iz lovskega in prirodopisnega stališča zelo zanimivo razpravo, je pričel prvi letnik; spisal jo je Podgorski. Za tem psevdonimom se skriva neumorni predsednik lovskega društva dr. Lovrenčič, ki si je pridobil največ zaslug za ustanovitev Lovca. Bil je urednik glasila do maja 1913 in je napisal v vsakem letniku več strokovnih in prirodopisnih sestavkov. Vesten tovariš mu je izkušen Hanzlovsky, katerega temeljiti članki (Nekaj o sloki, O lovu na divjega petelina, Na ruševca, Humaniteta, Iz zapiskov starega

lovca idr.) so bogati na dragocenih izkušnjah in opazovanjih. Nadaljno pozornost zaslužijo krasni opisi lovskih živali (Volk, Podlasica, Jazbec, Kragulj, Velika divja raca idr.) in pasjih zajedalcev (Pasja trakulja, Pasja grintavost) izpod peresa Julija Bučarja, vestni ornitološki članki (Prepelica, Naše ptice roparice idr.) našega ornitologa dr. J. Ponebška, izborni lovsko strokovni (Kako je basati patrone, Strel s kroglo idr.), pa tudi lovsko prirodoslovni (Jereb itd.) sestavki dr. V. Jeločnika. Prezreti ne smemo riboslovnega dela, v katerem se je redno oglašal večšak slovenskih riboslovcev in ribičev Iv. Franke, ki si je pridobil neprecenljivih zaslug za ribištvo Kranjske. Njegovi poučni riboslovni sestavki (Postrvi in hidrobion, Karpi in ribniki, Šarena postrv in rdeča postrv na Kranjskem itd.) vsebujejo obilo preizkušenih nasvetov in zanimive opazovalne podatke. Nemogoče nam je še nadalje omenjati posamezne pisatelje, cela vrsta jih je. In tudi mnogi med temi, ki so napisali le eno ali par razprav (n. pr. Lokar, Plesničar, Seliškar idr.) se vredno pridružujejo zgoraj navedenim.

V zapiskih „Iz lovskega oprtnika“ je sodelovalo nad 110 sotrudnikov. Poleg društvenih poročil so zbrane v tem oddelku mnogovrstne lovske beležke iz življenja lovnih in nelovnih živali, statistični izkazi in podobno. Posebno skrbna so poročila o naših pticah, kar je nemala zasluga dr. J. Ponebška. Poprej je le malokdo pisal slične notice in še te so bile raztresene po raznih dnevnikih. Vendar imajo ta drobna poročila izredno važnost za proučevanje in spoznavanje živalstva naše dežele. Seveda mora uredništvo strogo paziti na njih zanesljivost. Sličnemu namenu služi oddelek „Iz ribarske mreže“.

Poleg lovske in prirodoslovne naloge opravlja „Lovec“ tudi važno mesto na polju jezikoslovja in narodopisja. Ako si poprej poslušal naše lovce, je bila njih govorica pomešana z mnogobrojnimi spakedrankami. Besedilo „Lovčevih“ sestavkov in poročil se odlikuje po lepi slovenščini in kaže, da ima tudi slednja dovolj bogat zaklad za razvoj slovenske lovske terminologije. Važno je, da je zbiral „Lovec“ domače lovske izraze, ki jih je še med našim narodom dovolj ohranjenih, le semintja jih je že stik z mesti pokvaril. Zadnji čas je bil, da se je zbralo to, kar se je še ohranilo. Toda ne le narodne lovne izraze, temveč tudi drugo narodno blago, ki je v stiku z lovom, so zbirali sotrudniki „Lovca“ in so s tem oteli že marsikaj pogina. Želimo le, da bi v bodoče — morda v listku — posvečal Lovec tej svoji nalogi še intenzivnejšo skrb. Med ljudstvom bi se dobilo še dovolj blaga, kakor so na pr. poročila o nekdanjih načinih lova, o lovnih šegah in običajih, o napravi lovnega orodja, pravlјice, bajke in vraže lovske vsebine itd.

Poleg resnih strokovnih sestavkov je prinesla vsaka številka kaj leposlovnega. Navadno so bile to šaljive lovske črtice, krajše pesmice in povesti, katerih snov je bila zajeta iz lovčevega življenja. V tem delu so sodelovali Jul. Bučar, Cvetko Golar, Fr. Ks. Finžgar („Nad petelina“), Rado Murnik z izvrstnimi humoreskami, Makso Pirnat poleg drugih sestavkov z živahno črtico „Jerebica“, idr.

Notranji ovitek je namenjen praktičnim svrham: poleg inseratov prinaša mesečni lovski in ribiški koledar, važna lovna oznanila, vprašanja in odgovore, društvene vesti in podobno.

V vsakem oziru je storil „Lovec“ v prvem petletju svojo dolžnost. Ustvaril nam je slovensko lovsko slovstvo, zdatno je obogatil našo prirodopisno književnost in zbral obilo prirodopisnega gradiva. Da je zanimanje in umevanje za prirodoslovno vedo v zadnjem času zopet nekoliko oživel, gre zasluga deloma tudi Lovcu. Naj bi ne bilo slovenske knjižnice brez Lovca!

Dr. Gv. Sajovic.

Nekrolog

† **Anton Verovšek.** Dne 22. dec. ob treh popoldne so v skromno opremljeni pritlični sobici Lazarinijeve hiše v Gosposki ulici dvignili krsto z ovelim truplom režiserja Antona Verovška in jo naložili na razkošen mrtvaški voz, da ga popelje k večnemu počitku na pokopališče pri Sv. Križu. Cesar v vojnem letu 1866 v Ljubljani rojeni in v vojnem letu 1914 v Ljubljani preminuli glediški umetnik ves čas svojega s kopami trnja in perišči cvetja posutega romanja po dolini šentflorjanski ni bil deležen, zunanjega bogastva, to mu je bilo podeljeno vsaj za kratki čas njegovega poslednjega pota po dolini, ki jo je bil ljubil z vso žarkostjo svojega skozi in skozi umetniškega srca. Pred hišo mu je zbor nekdanjih članov slovenskega opernega ansambla in pevec „Glasbene matice“ v slovo zapel žalostinko, da se je tužnost razplazila po vsem brezsolnem okolju. Na tisoče jih je, ki so poznali, čislali, da, celo oboževali Antona Verovška, — na razstank jih je prišla jedva dobra stotina. „Našega Verovška“, kakor smo s samozadovoljnim ponosom rekali, so prišli razen njegovih nekdanjih gledaliških tovarišev pospremit maloštevilni zastopniki Zveze dramatičnih društev, Dramatičnega društva v Ljubljani, deželnega zbora kranjskega, občinskega sveta ljubljanskega, ljubljanske čitalnice, Glasbene matice, pevskega društva Ljubljanski zvon, poleg tega predstavitelji slovenske književnosti in ljubljanskega dnevnega časopisja ter marsikateri prijatelj slovenskega gledališča. Ni ga bilo med pogrebci, ki bi se v dno duše ne zavedal, da se je z Verovškovo smrtjo zrušil stebel, ki je stavbo slovenske drame podpiral, kakor po slovenskem pregovoru hišo podpira sposobna gospodinja. Ob kapelici na Martinovi cesti se je še enkrat proti nebu dvignilo zvočje poslovične žalostinke, potem je z lavorjevimi vencami odičeni voz oddrdral v tiho samoto, kjer počiva toliko naših najsmelejših nad. ... Kdo bi si bil mislil, da tako rano zapade boleznin in smrti orjaški hrust, kakor je bil Verovškov Tone! Zastaven, kakor najbolj korenjaški gorenjski fant lepe rasti in prikupnega obličja, močan, da mu ni bil kmalu kdo kos, in krepak, da ga je bilo veselje gledati, ko je v zdravju cvetoč junakoval, se je vsakomur zdel neporušen človek, ki mu je namenjena vsaj tako visoka starost, kakor jo je bil učakal njegov ne manj zastavni oče Jurij, vrtnar v nekdanji „parmergarski gasi“, sedanji Dalmatinovi ulici, za bolnišnico ob Dunajski cesti. Pa ga je pobralo, ko je štel jedva 48 let. Jetika mu je bila ugrabila soprogo, ko sta mu bila sinova še negodna otroka, jetika mu je na smrtno posteljo položila v resnobelega gimnazijskega petošolca in nadarjenega mladega pisatelja uspelega drugorojenca Joška, končno je vzela še njega, ki se mu izza smrti srčno ljubljene soproge nikdar več ni zasmejalo solnce življenske sreče. Šumno vesel na zunaj, v družbi vedno židane volje, zabaven in iz duše dovtipen, da mu je vse zavidalo vedrosrčno narav, je Anton Verovšek na samši in prikrito ječal pod bremenom, ki mu jih je od leta do leta izdatnejše naprtavala nemila usoda. Malokomur in le v hudih stiskah je razodel svoje gorje, svojo rastočo bedo in svoje skrbi: javnost ga je poznala samo z njegove vesele in lahkodešne strani. Pa se je zgodilo nemalokrat, da je mesto h kosilu šel v tivolski gozd med ptičke, ki jih je tako zelo ljubil, ali cvetlice, ki jim je vsem poznal ime in svojstvo, — samo da je bilo za rodbino dovolj v skledi, — zvečer pa je tešil legel k počitku. Če si je po marsikaterem dnevu istinitega stradanja, še bolj pa od skrbi za neza-

varovano bodočnost tu in tam privoščil nekaj hipov pozabljenja in uživanja: kdo bi mu mogel šteti v zlo? Tem manj, ker je bilo tudi v Verovšku nekaj tistega umetniškega bohemstva, čigar klice baje iz sebe poraja kulisno vzdušje. Računal je bil, da se bodo razmere slovenskega gledišča v Ljubljani naposled konsolidirale in da mu, ko dosluži, režiserska pokojnina ne odide. Pa se je naključilo drugače: Skoro nato, ko je praznoval petindvajsetletnico svojega igralskega na slovenskih pozornicah ljubljanskih — izprva je nastopal v „Rokodelskem domu“, nato v gledišču na Kongresnem trgu, kjer je Dramatično društvo prirejalo glediške predstave do 17. februarja 1887, ko je glediško poslopje uničil požar, zatem v dvorani stare Čitalnice ljubljanske v Šelenburgovi ulici in od l. 1892 v novozgrajenem deželnem gledišču — se je kazalo jasneje in jasneje, da za slovensko gledišče v Ljubljani ne nastopa toli zaželjena doba vzcvetenja, marveč se mu bliža razpad. Ta prevara je Verovška docela potrla. Razdvojen se je resno pečal z mislijo, da popusti brezkrušno umetniškovanje in se zopet poloti vrtnarstva, ki je bil v njem izučen in ga bil vaje, ker je tudi kot „za stalno“ angažiran glediški umetnik pomagal v vrtnariji svojih staršev in znal za slovesne prilike aranžirati tako okusne rastlinske skupine ter povezovati tolikanj lepe šopke in vence, da je svojčas vsa „boljša“ Ljubljana bila odjemalec le pri Verovških. Da bi bil sledil tem vabilom svojega prvotnega poklica! Toda glediški škrt ga je tudi sedaj premamil s svojimi varljivimi prikazi umetniške slave, da je vztrajal v kulisnem svetu. Vsled neprestano pojavljajočih se življenskih neprilik od dne do dne bolj pobit, je zapadel silni nervoznosti in bolešni občutljivosti. V sezoni 1912/13 izdaleka ni bil več tisti Verovšek, kakoršnega smo bili vajeni prej. Duševna zdelanost je vzrokovala ginevajoči telesni odpornosti. Prehlad za odrom med glediško predstavo je v dotlej tako krepkem trupu zasnoval kališče za klice hitro rušeče bolezni, ki ga je primorala, da se je že kmalu po sklepu sezone ob podporah svojih bratov in drugih odpravil na jug, ob morju iskat si krepila in leka. V naslednji, zasilni in zaenkrat zadnji sezoni slovenskega gledišča ljubljanskega Verovšek več ni mogel nastopati, dasi bi bil rad. Na zimo vrniviš se v Ljubljano je z nervoznim zanimanjem zasledoval pokret gledišča, kateremu je bil sam nemalo pripomogel do višine, ki jo je bilo zavzemalo do nedavna. Še enkrat je šel ozdravljenja iskat ob Adrijo, pa se je vrnil slabejši, nego je bil odpotoval. Noge ga več niso nosile, moral je leči v postelj in je obležal v hudih bolečinah. V nedeljo, dne 20. decembra ob desetih dopoldne so se mu za večno zatisnile zamačene oči, ki so bile svojčas tako hudomušno gledale v pisani svet. — Visoke in močne rasti, prikupne vnanjosti in odločnih, širokih kretenj ob sonorni glasnosti, je bil Verovšek v svoji začetniški dobi kakor ustvarjen za junaške ljubimske vloge patetičnega značaja: Karel Moor, Othello, Mortimer so v mladem Verovšku imeli predstavljatelja, ki je bil po vsej priliki usposobljen, te svoje kreacije uveljaviti kot izredno uspele. Igralski ugled vrtnarja-diletanta je rasel, slovenska glediška javnost je spoznala, da se ji v Borštnikovem učencu odkriva talent, ki ga je treba gojiti in če le mogoče za stalno pritegniti kot odlično domačo moč. Čeprav ni baš razpolagalo z bogatimi denarnimi sredstvi, je Dramatično društvo Verovška ponovno poslalo na Dunaj in v Prago „na študije, kjer si je pridobil mehkih in okroglih kretenj in naravne, neprisiljene igre. Raimundovo in Ljudsko gledišče na Dunaju ter praško Národní divadlo, Smíchovská arena in Lidové divadlo na Vinohradih s svojimi predstavami so bili za Verovška dramatična univerza“ („Slovenec“, štev. 291, z dne 21. dec. 1914). Tesne razmere slovenskega gledišča so tirjale, da se Verovšek ne specializira, prav kakor se niso smeli specializirati njegovi vrstniki:

treba je bilo igrati vse od kraja. Pa je je igral karsibodi in z nezmanjšano vneto nastopal tudi v salonskih dramah, čeprav mu vloge niti najmanj niso prijale. Da, znal se je uveljaviti celo v operetah in si s svojo naravno šegavostjo, n. pr. kot Kalchas v Offenbachovi „Lepi Heleni“, priboril bučne aplavze. Iz junaškega ljubimca se je z leti razvil izboren junaški oče in mojstrski vtelesovatelj starejših karakternih vlog: diletant Verovšek je dozoreval v odličnega umetnika in večkega režiserja, ki je bil slovenskemu gledališču po Borštnikovem odhodu najtrdnješa domača opora. Leto za letom izven domače sezone izobražujoč se na dunajskih in čeških gledališčih, je Verovšek širil svoje igralsko in režisersko obzorje in od sezone do sezone pridobival na slovesu. Sledeč vzorom slovitihi gledaliških umetnikov, kakoršna sta n. pr. Baumeister in dr. Tyrolt na Dunaju, ki se jima je kaj rad vzporejal, je Verovšek stvarjal podobe, ki jih nikdar ne pozabi, kdor jih je videl vtelesene po Verovšku. Od Revčka Andrejčka pa do starca v „Tujem kruhu“ in do Sodnika Zalamejskega jih je komaj pregledna vrsta. Slovanski, angleški, francoski, nemški klasični in neklasični dramatik v vestnem prevodu ali v svobodni predelavi so mu v prozi ali v verzih očrtali like, ki jim je bilo treba vdahnuti sočnega življenja. V srednji dobi svojega igraltva je bil Verovšek najbolj vesel, kadar mu je bilo vtelesiti dobrodušno nesalonsko grčo in mu je vloga dajala priliko za razkazovanje vedre nravi, ki brije šale in ljubi dovtip. Šalil in smejal se je Verovšek nad vse rad, in ker mu je bilo urojeno, da je znal pripovedovati in se izražati na neodoljivo smešen način, si je bila glediška publika kmalu na jasnem, da je Verovšek pravzaprav rojen komik. Še ziniti mu ni bilo treba na odru, pa se mu je že vse iz srca smejalo. Kadar je bilo čitati na gledaliških lepakih, da nastopi Verovšek v komični ali pa vsaj v veseli vlogi, je staro in mlado drlo v gledališče, češ: danes se bomo zopet enkrat dobro imeli. Nekaj časa se je Verovšek dal odnašati od pravkar označenega toka v javnem mnenju in se zadovoljeval z vlogami, v kakršnih si ga je želelo gledati zabaveželjno občinstvo; ko pa je v njem bolj in bolj izzorevalo resnično igralsko umetništvo, se je v srcu odvrčal od komikovanja, čeprav mu je bilo baš ono pridobilo najspljošnejšo priljubljenost, in se vse bolj oziral po vlogah, ki bi na njegove igralske sposobnosti stavljale globlje v njegovo umetniško osebnost posegajoče zahteve in mu dajale priliko izpričati, da po širni slovenski domovini proslavljeni Verovšek ni samo neodoljiv smešnik in neprekosljiv životvoritelj pristno kranjskih grč in originalov, ampak je glediški umetnik, ki je usposobljen uveljaviti se tudi, kadar velja stvarjati na podlagi razrešitev marsikojih zamotanih problemov v psihi tipične osebnosti, ki jo je v vsej življenjski verjetnosti postaviti na oder. Tako je Anton Verovšek v poslednji dobi svojega igralskega razvojnega napredovanja Anzengruberjevim, L'Arrongeovim, Borštnikovim, Costovim, Finžgarjevim, Jurčič-Govekarjevim, Kadelburgovim, Morrejevim, Ogrinčevim, Raupachovim tipom dostojno privrščal like iz dram Calderona, Cankarja, Gorkega, Hauptmanna, Kristana, Medveda, Schönherrja, Shakespearja, Sudermanna, Tolstega, Turgenjeva i. t. d. Primerjanje z umetništvom igralcev na večjih odrih nas je naučilo, da častnega naslova „glediški umetnik“ svojim domačim igralcem ne prisojamo brez umestnega obotavljanja. Da je nenadomestljivi steber slovenskega gledališča, Anton Verovšek bil umetnik, ki bi se kjerkoli smel pokazati brez bojazni pred neuspehom, o tem si je vsa slovenska javnost edina.

Fr. Kobal.

Uredništvu poslane knjižne novosti:

E. Zolá, Rim. Poslovenil Etbin Kristan. Založila Anton Kristan in drug v Ljubljani. 1915. 8°. 876 str. Broš. 5 K.

Prof. Fr. Kovačič, Nadžupnija Sv. Križa pri Rogaški Slatini. Zgodovinski podatki. Izdalo „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru. Založilo „Cerkveno društvo“ pri Sv. Križu. Ljubljana, 1914. V. 8°. 89 str. s slikami.

Národno blágo vogrskih Slovāncof. Zapisao Števan Kühar v Brattonci. Ponatis iz „Časopisa“ 1913—1914. V. 8°. 37 str.

„Janko Kersnik, njega delo in doba.“ Ocena. Spisal dr. Dragotin Lončar. Ponatis iz „Vede“. Gorica, 1914. V. 8°. 29 str.

Svetovna vojska 1914—1915. Izhaja dvakrat na mesec. Urejuje Ivan Podlesnik. Založila Katoliška bukvarna. Seš. 1.—5. à 60 vin., četrletna naročnina (6 sešitkov) 3 K.

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakvrsten papir: kancelijski, konceptni, pismeni ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakvrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic** kupnih knjižic in sploh vseh potrebščin te stroke.

